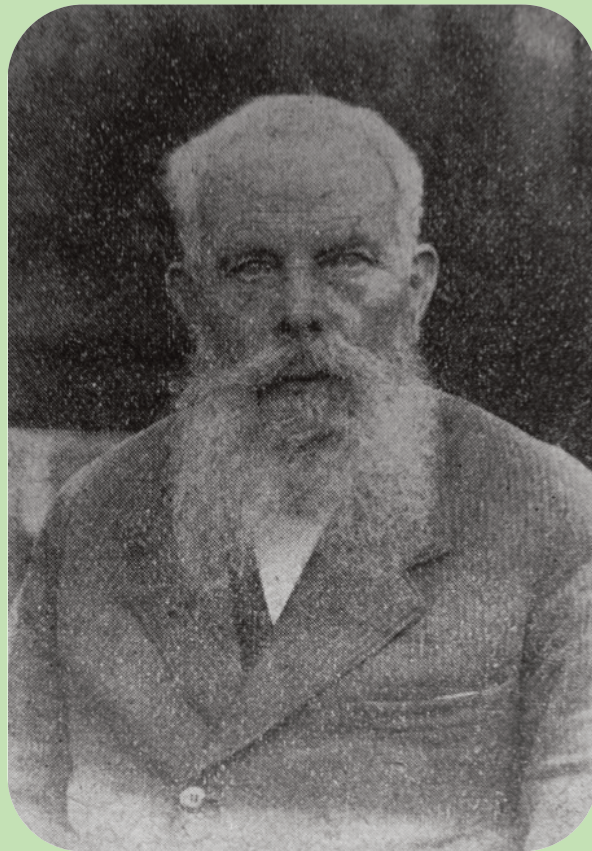

CAPDEPERA I ALOU, Història d'una dissidència

i altres texts

Josep-Lluís Carod-Rovira

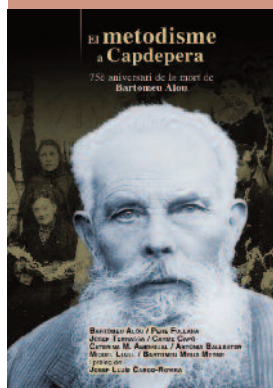

Jornades d'Estudis Locals
El metodisme a Capdepera
24 i 25 de gener de 2014

LA BIBLIOTECA DEL GOLEA
Capdepera
2020

Sumari

Capdepera i Alou: història d'una dissidència

3

Entrevista a Josep-Lluís Carod-Rovira

44

De Tudurí a Alou

51

Aquí, a Capdepera

53

Jornades d'Estudis Locals «El metodisme a Capdepera»

55

Programa Jornades d'Estudis Locals

59

Clicant sobre el punt
groc, es torna al sumari.

Jornades d'Estudis Locals
El metodisme a Capdepera
24 i 25 de gener de 2014

CAPDEPERA I ALOU,

Història d'una dissidència

En un país normal, els estudis monogràfics acostumen a tenir una consideració molt positiva,¹ tant si es tracta de biografies de personatges destacats en algun camp, com d'històries locals de pobles o ciutats o bé d'algun grup, entitat o associació específica, sense els quals no sigui comprensible una visió general de l'evolució d'un municipi concret. Les monografies, idò, són obres necessàries, com a complementàries d'una mirada general i és amb la suma de totes elles que pot arribar a configurar-se, pròpiament, una història nacional o general. Si això és així en indrets on l'evolució de la societat ha tingut una vida relativament plàcida, en el cas del nostre país, sotmès permanentment als sotracs d'una història adversa, les monografies esdevenen instruments de coneixement del tot imprescindible.

Aquest és el cas d'aquest llibre, un estudi escrit a diverses mans sobre un personatge (Bartomeu Alou) i un grup humà concret (l'església metodista), en un municipi determinat (Capdepera), vistos i estudiats, tots plegats, formant una unitat d'anàlisi. Gràcies als diferents autors d'aquesta obra, que han fet un treball rigorós i documentat, tenim l'oportunitat d'acostar-nos a la història d'un personatge singular i tenaç, *es mestre forner*, introductor del protestantisme a Capdepera i promotor en altres indrets de sa part forana de l'illa, així com de l'església metodista gabellina que va ser capaç de crear-hi i que va pastorejar durant 60 anys ininterromputs, prolongada experiència de la qual no es coneix cap altre cas a les nostres latituds.

ELS PRIMERS PRECEDENTS DE LA DISSIDÈNCIA CRISTIANA A L'ILLA

Si bé, fins ara, no és possible de precisar amb detall quan van arribar a Mallorca les noves idees religioses promogudes pel frare agustí Martí Luter, des de la ciutat alemanya de Wittenberg, d'ençà de l'octubre de 1517, tot fa pensar que deuria ser relativament prest, atesa la condició de port de mar de Ciutat i el caràcter litoral obvi d'altres indrets de l'illa. És per aquesta via, fonamentalment, com van anar penetrant les noves idees, a través dels mariners embarcats en vaixells atracats als diferents ports i que, sovint, feien contraban amb literatura religiosa considerada dissident per la jerarquia catòlica, a més dels contactes que poguessin venir a través de l'activitat comercial o de l'experiència d'estudiar a l'estranger,

on les idees luteranes circulaven amb més facilitat i rapidesa. De fet, el 1524, un vaixell amb llibres luterans, sortit de port holandès amb direcció a València, és ja capturat pels francesos i lliurat als espanyols, a Sant Sebastià, els quals cremen a la platja el carregament literari, que viatjava camuflat a l'interior d'unes grans bótes de vi. El port basc de Pasaia, on el 1519 ja arriben els primers llibres de Luter, és especialment vigilat per la Inquisició com a destinació habitual de literatura religiosa perseguida i els comissaris del Sant Ofici són els que primer pugen a tots els vaixells per a comprovar-hi que no transporten llibres prohibits. És el mateix 1524, el 9 d'agost, que un comerciant alemany, conegut com a misser Blai, és processat a la capital del Túria, acusat d'importar i llegir literatura luterana i condemnat a presó pública, a exhibir-se amb la gramalleta característica dels penats pel tribunal religiós i a la confiscació de tots els seus béns, 7.350 sous. Blai havia defensat, prèviament, el casament dels preveres i la no obligatorietat de la confessió i el 31 d'aquell mes, a la mateixa ciutat, el Consell de la Inquisició ordenava als inquisidors locals la crema d'un llibre herètic que els havia fet arribar un llibreter.²

És, precisament, a València on, el 1486, l'escriptor lul·lista mallorquí Jaume d'Olesa i Sanglada participa amb algunes composicions en el certamen poètic que s'hi celebra en honor de la Puríssima Concepció i que seran publicades l'any següent. El 7 d'abril de 1521, l'holandès Adriaan Floriszoon, bisbe de Tortosa conegut com a *Adrià d'Utrecht*, cardenal, inquisidor general de la Corona d'Aragó i també de Castella, promulga un decret que prohibeix la lectura, la possessió i la venda de llibres luterans i que obliga a lliurar-los a la Inquisició que, a Mallorca, havia estat creada el 1488. La mesura repressiva del futur papa Adrià VI té lloc el mateix any que Lleó X excomunica Luter i els seus partidaris mitjançant la butlla «*Decet Romanum Pontificem*», el mateix 1521 en què Jaume d'Olesa tramet al papa Lleó X «*Contra errores Martini Lutheri*», obra seva escrita en llatí, malauradament avui perduda, la primera contrària al pensament luterà escrita als Països Catalans i a tot el sud dels Pirineus. Han passat tan sols quatre anys d'ençà que Luter va començar una veritable revolució de consciències en el si de l'església catòlica i, en el seu país, les seves posicions han arrelat en el clergat, la universitat i els joves, preferentment de l'àmbit urbà.

A Mallorca, si bé el protestantisme hi arriba en una data primerenca, és en forma d'antiprottestantisme que, paradoxalment, s'hi manifesta. La primera reacció autòctona al luteranisme, la més matinera, és negativa i s'hi manifesta contrària. Però, a quins llibres de Luter havia tingut accés d'Olesa, per a combatre'n documentadament les tesis, tenint en compte que, en aquell moment, el frare dissident ja havia publicat títols tan fonamentals com *La llibertat del cristià*, *A la noblesa cristiana de la*

nació alemanya, *Tractat sobre el papat de Roma* i el *Sermó sobre la gràcia i les indulgències*, obra aquesta de la qual ja se n'havien fet fins a vint-i-una edicions? A través de quins conductes havia arribat a adquirir o a llegir aquestes textos? On havia conegut les noves idees que ja començaven a obrir-se camí, amb força, a Alemanya i Suïssa? No és descartable que fos a València, on trobarem, al llarg del segle XVI, un ambient cultural obert a les novetats religioses i de pensament que anaven arribant de fora, ciutat amb la qual el lul·lista tenia relacions en cercles intel·lectuals. Allà s'aniran formant alguns nuclis d'humanistes il·lustrats, seduïts per la nova onada religiosa procedent del centre d'Europa, amb noms com Gaspar de Centelles, Joan Gelida, Pere Lluís Berga o Jeroni Conques, tots els quals coneixeran o l'exili, o la repressió o la mort, segon cada cas.

Com si això no fos prou, el 4 de desembre de 1523, el tribunal mallorquí de la Inquisició condemna a mort i crema viu el pintor Gondisalvi, resident a Ciutat de Mallorca i originari de la població castellana de Montealegre del Castillo, per «*heretge luterà negatiu*», fet que el convertiria en la primera víctima protestant cremada per les seves idees, al país,³ en una data que alguns historiadors consideren massa prematura per a ser creïble. Acceptant la data com a bona, resultaria que les primeres obres escrites en relació al protestantisme —i també la primera víctima de la nova religió— tenen Mallorca com a escenari. El luteranisme anirà penetrant molt lentament a l'illa, de manera que entre el 1534 i el 1675 seran processades 28 persones a les Balears acusades de luteranes, entre les quals en seran executades dues de mallorquines i una de menorquina. El segle XIX, amb les noves mentalitats dominants a Europa, faran incompatible la continuïtat d'un instrument de repressió religiosa tan fora de lloc, per a l'època, com la Inquisició i així, el març del 1820, les dependències de la Inquisició a València, Ciutat de Mallorca i Barcelona seran assaltades per una multitud de tots els estaments socials, un cop declarada incompatible amb el nou marc constitucional espanyol, tot i mantenir-se el caràcter confessional de l'estat.

A Palma, el convent de Sant Domènec és assaltat el 16 de març, arrabassades les gramalletes que en penjaven a les parets i cremades amb fúria i violència.⁴ Tres anys més tard, la corporació en ple de Ciutat, autoritats, exèrcit i milícia, amb rerefons de canons, toc de campanes, música i balls es dirigiran en comitiva a abatre els murs del palau de la Inquisició, situat a l'actual plaça Major. El bisbe liberal Pedro González Vallejo serà el responsable d'enderrocar-ne la primera pedra, a cop de pic, el dia 7 de juny.⁵ Tan sols sis anys abans, el 13 de desembre de 1817, la Inquisició de Mallorca havia condemnat, en acte públic, un jove de 25 anys per «*blasfem heretical i en punts de religió*», a deu anys de presó i a dos-cents assots amb abjuració dels seus errors i obligat a sortir vestit amb la gramalleta pròpia dels condemnats, aspa i mordassa. Sembla que podria ser el penúltim

acte públic inquisitorial celebrat a la capital mallorquina i el darrer dels condemnats pel tribunal religiós. El jove en qüestió nomia Pere Moll i era de Capdepera...⁶

CONTEXT HISTÒRIC I PRECURSORS DEL PROTESTANTISME

Si bé el metodisme havia fet ja el salt a França el 1791,⁷ a través de Normandia, no entrarà a la península ibèrica fins al 1835, amb el missioner britànic William. H. Rule, quan, a través de Gibraltar, intentarà fer proselitisme a la població andalusa de San Roque. Gairebé dues dècades més tard, el 1854, el laic anglès Thomas Chegwin, l'introduirà a Portugal on, el 1868, es va construir la primera capella metodista a Vila Nova de Gaia, a tocar de Porto, i s'hi van celebrar els primers baptismes de nens i cultes de comunió.⁸ Era justament l'any en què, a Maó, Francesc Tudurí de la Torre, republicà i maçó, fundava la primera església protestant del país. Però la primera de la península ibèrica havia estat oberta ja el 1837, a Lisboa, per l'ex-canonge catòlic andalús Vicente Gómez Tobar. Es tractava de la primera capella cristiana no romana de Portugal, de ritu anglicà. L'any següent, Basilio Antonio Carrasco, bisbe catòlic d'Eivissa, enviava un escrit a la reina d'Espanya Maria Cristina, denunciant la profusió de literatura protestant existent, malgrat que una real ordre reservada prohibia la circulació i venda de bibles protestants.⁹ A despit de les interdiccions, aquestes eren entrades clandestinament al país, sobretot a través dels ports, i, en ocasions, eren utilitzades com a llibres de text en algunes escoles, com és el cas d'Alacant o venudes d'amagat al Cafè del Lleó, cèntrica fonda de la mateixa ciutat, el 1838.

A Mallorca, però, en plena guerra del francès, el 1812, l'arquebisbe de Tarragona i els bisbes de Barcelona, Tortosa, Lleida i Urgell, que hi són refugiats, signen una «*Instrucció pastoral*»¹⁰ favorable al Tribunal de la Inquisició i es manifesten contraris a la llibertat d'impremta. L'any següent, en el marc de la revolució liberal, s'atribueix al pare agustí Marroig l'autoria i difusió d'unes dècimes anònimes contra els partidaris d'aquesta, als quals s'acusa de traïdors, llibertins, francesos, maçons i *luterans*, encara, dècimes que circulen profusament per Palma. Finalment, s'aprova l'abolició del Tribunal de la Inquisició, amb ordre expressa de la seva lectura a totes les parròquies, la qual és considerada incompatible amb la nova Constitució, després d'una votació nominal amb 90 vots favorables i 60 en contra.¹¹ La Comissió constitucional que ha elaborat el dictamen sobre la Inquisició s'haurà fornit de nombrosa documentació procedent, precisament, del tribunal de Mallorca.

Són temps convulsos, de pas d'una època històrica a una altra. Caldrà arribar fins al 1826 perquè les seqüeles de la Inquisició, ara transformada

en Junta de Fe, facin les darreres convulsions fanàtiques i provoquin, encara, una mort en públic, la darrera, per un pretès delictes de fe. Es tracta del mestre Gaietà Ripoll, acusat d'heretge i maçó, primer català considerat proper als quàquers que, després de vint-i-dos mesos a la presó valenciana de Sant Narcís, és condemnat per heretgia, com a delictes contra la fe i l'estat. El llinatge del fiscal és Calabuig i signen la sentència F. Toledo, A. Aznar, R. Vicente. F. de P. Berga i M. Herro.¹² Emmordassat, serà penjat a la forca, a la plaça del Mercat a València, i llençat el cadàver al riu Túria, dintre una bóta pintada de flames, serps i gripaus,¹³ esdevenint així el darrer executat per motius religiosos, fet que provoca una onada d'indignació internacional, sobretot a França i a la Gran Bretanya. Però, atzars de la història, quan amb la mort de Ripoll podia semblar estroncada la dissidència religiosa, just aquell mateix any neix, a Maó, Francesc Tudurí de la Torre, introductor del protestantisme a les Balears i artífex de l'obertura del primer temple evangèlic als Països Catalans, com ja hem vist,¹⁴ i, a Barcelona,¹⁵ veu la llum per primer cop Francesc de Paula Ruet i Roset, referent principal de la represa protestant el segle XIX, després de la llarga nit de més de tres segles d'Inquisició.

Ramon Montsalvatge, ex-frare caputxí convertit a la ciutat francesa de Besançon, el 1841, i que treballa al servei de la *Societat Evangèlica de Ginebra*, prepara, per a l'any següent, una missió protestant a Mallorca que no arriba a produir-se pel context polític del moment i es veurà forçat a exiliar-se a Amèrica, on distribuirà bíblies i literatura evangèlica. Curiosament, un dels instruments habituals de proselitisme protestant com l'edició de textos bíblics en les llengües nacionals i no en llatí, es produeix el 1847, amb l'aparició a Ciutat de Mallorca dels *Evangelis des diumenges y festas en que no se pot trabaia*, en versió dialectal mallorquina, a càrrec del frare trinitari Miquel Ferrer.¹⁶ De fet, la primera versió íntegrament en català del Nou testament s'havia produït el 1832, a Londres, gràcies a la Societat Bíblica Britànica i Estrangera (SBBE), la més important eina de difusió bíblica del món protestant, en diferents llengües. L'autor de la versió catalana era l'exiliat liberal Josep Melcior Prat, mort el 1855, data en què apareixia el periòdic republicà mallorquí *El Iris del Pueblo* i, a Menorca, circulaven exemplars de l'opuscle *Extracto de las Sagradas Escrituras*, text de 24 planes editat per una societat protestant d'Edimburg (Escòcia) i entrava en vigor la llei espanyola de cementiris, ordenant-ne la construcció d'específics per als morts fora de la religió catòlica.¹⁷

També el 1855 naixia, a Palma, Bartomeu Alou i Pons, referent fonamental del protestantisme mallorquí, pertanyent, per tant, a la mateixa generació que Joan Capó i Pons, nat a Maó,¹⁸ fundador d'una nissaga familiar de pastors i personalitats destacades del protestantisme metodista, pare dels pastors Josep, Joan i Samuel i avi d'Alfred i Humbert; Erik Lund, futur introductor de l'obra baptista als Països Catalans, amb

treball missioner a l'Empordà, Barcelona i València i nascut a Suècia;¹⁹ Francesc Albricias, de Barcelona,²⁰ nom clau del metodisme a Alacant, on fundà la prestigiosa escola Model, el centre educatiu protestant més destacat de tot el país al llarg de la història; el suec Johan E. Uhr Kos,²¹ futur impulsor de l'obra baptista a Catalunya i al País Valencià i Antoni Estruch i Simó, figura destacada de l'església reformada episcopal.²²

Però la repressió contra el protestantisme no cessava i les autoritats d'ordre públic continuaven la persecució de literatura evangèlica i el 1856 les trobem requisant exemplars de l'opuscle *Extracto de las sagradas escrituras* i el periòdic protestant *El Alba*, introduïts per mariners britànics en ports de les Balears, activitat habitual en vaixells procedents de països de majoria protestant. La relativa freqüència amb què aquesta activitat propagandística era duta a terme obliga l'autoritat governativa d'Alacant a intervenir per tal impedir en el futur l'escampada de llibres i fulls volants protestants, difosos durant la nit pels carrers de la ciutat, coincidint amb l'arribada a port d'un vaixell mercant nord-americà, com ocorre el 1857.²³ El 1859, Daniel Evans, capità d'un bergantí carboner anglès, ancorat a Vilanova i la Geltrú, farà una distribució massiva per la ciutat de propaganda religiosa protestant, amb llibres, opuscles, fulls i revistes, cosa que provocarà la denúncia enèrgica del bisbe i l'inici d'una causa criminal contra el mariner, acusat de delictes contra la religió. I tres anys després, mariners escandinaus arribats amb vaixells comercials difondran textos religiosos protestants pels ports d'Alacant, Torrevella i Eivissa. Com a l'edat mitjana, els ports continuaven sent un conducte regular d'entrada de les idees protestants al nostre país.

LES BASES DEL METODISME A LES BALEARS

El primer temple pròpiament protestant de Mallorca era, en realitat, un temple de caràcter privat, per a ús familiar, obert el 1863 per John Frederick Bateman, enginyer anglès impulsor de la dessecació de l'Albufera i artífex dels sistemes de modernització del subministrament d'aigua al Regne Unit, el qual va obrir una capella anglicana al seu domicili particular de Sa Pobla, on va tenir casa parada durant uns quatre anys. Treballant en el mateix projecte trobem el també enginyer W. Greene, que comença a desplegar activitats de proselitisme evangèlic a Mallorca, tasca en la qual col·labora, durant un any,²⁴ Nicolás Alonso Maserlau, barber a Gibraltar i antic seminarista catòlic a Granada, al mateix temps que William Wallis, vicecònsol nord-americà viatja a Eivissa amb la Bíblia sota el braç, amb ànim de fer-hi apostolat, projecte que haurà d'abandonar en constatar-ne les dificultats. El 1868, mentre Green promou una nova campanya d'evangelització a través de llibres, opuscles i fulls, a Alcúdia,

Pollença i Sóller, a la veïna illa de Menorca té lloc un fet històric: Francesc Tudurí de la Torre, maonès d'una família de constructors de vaixells i cònsol de Veneçuela, funda la *Societat Evangèlica Lliure*, a Maó, i hi obre una capella evangèlica al carrer de Gràcia, 73, primer temple protestant als Països Catalans i a tot l'estat espanyol.²⁵ Hi obre també una escola, amb l'ajut del cònsol nord-americà Robinson i la muller d'aquest, Teresa Petrus, filla d'un diputat progressista menorquí. En les tasques docents comptarà amb l'ajut inicial de J. Hernández, mestre evangèlic a Alger.

Tres mesos més tard, a Palma, tindrà lloc una manifestació republicana i progressista,²⁶ a favor de la llibertat de cultes, promoguda pel periòdic *El Iris del Pueblo*, alhora que *La Unidad Católica* recull signatures a les Balears perquè la religió catòlica continuï sent l'única de l'estat espanyol. Mentrestant, William T. Brown, missioner laic anglès acabat d'arribar de Porto (Portugal), s'estableix a Barcelona i hi publica, en català, *Catecismes d'els Metodistas*, obre una escola per a nens i nenes, inicia culte evangèlic en un segon pis de la casa Xifré del Pla de Palau i és nomenat superintendent metodista, mentre l'obra metodista s'anirà estenent per Santa Perpètua de Mogoda, Badalona, Sant Andreu del Palomar, Mollet, Montcada i el Camp de l'Arpa barceloní.

El nou context polític afavoreix, pertot arreu, un esclat de llibertats desconegut fins llavors i, al llarg de 1869, els esdeveniments se succeeixen. Tudurí, amb el suport de W. Greene, l'enginyer protestant que treballa en la dessecació de l'Albufera mallorquina, obre una llibreria evangèlica a la plaça de Cort de Palma, en un barracot davant de l'ajuntament, poc després destrossat per joves integristes catòlics. El material de propaganda i literatura evangèlica haurà de ser traslladat a cal gravador Joan Anckermann, a la Costa de la Pols, on romandrà al marge d'agressions. La SBBE promourà la difusió de la Bíblia, a les Balears, a través dels *colportors*,²⁷ entre els quals destacaran J. Rodríguez, A. Barri, Francisco Ibáñez, Joaquín Calatayud, Manuel Jiménez, Jordán i Josep Ríos. A Eivissa, els colportors hi vendran un important nombre de bibles i nous testaments, però no arribaran a consolidar-hi, encara, cap grup.²⁸ I a Palma, un protestant mallorquí, adquirirà el terreny on, un segle i mig abans, dos protestants i quatre jueus havien estat cremats per la inquisició.

El desembre de 1870, després d'un any de campanya d'evangelització per Mallorca, on es distribueixen prop de sis mil llibres religiosos, amb el suport de W. Greene, Pere Lliteras *Marcel* abandona l'illa, a causa de les adversitats del context social i el seu precari estat de salut. Traslladat a Barcelona, hi morirà a l'Hospital Evangèlic. Pere Lliteras, procedent de Lió i conegut pel llinatge matern de «*Marcel*», antic frare mercedari nat a Palma, exclaustrat el 1835 i convertit al protestantisme, havia viatjat a l'illa amb la filla com a assistent, ja que s'havia quedat gairebé cec. Abans, havia estat a Alger i Marsella.

La fundació de la primera església metodista del país tenia lloc el 1871, a Barcelona, al primer pis del carrer d'Abaixadors, 10, a càrrec del missioner William T. Brown, amb cinc membres, a més de Brown: Josep Baylina, Esteve Cirera, Pere Rams, Miquel Recaño i Teresa Vivó.²⁹ L'església acollirà també una escola diària, on s'aplegaran 314 alumnes, i una escola dominical. Per les mateixes dates,³⁰ Brown visita Menorca i Mallorca, convidat per F. Tudurí, el qual arribarà a un acord amb la Societat Metodista Wesleyana per a incorporar-ne la litúrgia a la seva església menorquina i a les escoles, tot renunciant a l'ajut de qualsevol altra denominació protestant³¹ i hi obrirà també una escola nocturna.³² El 1873 té lloc la reedició del text conegut com a *Catecisme Metodista*, en català, aparegut a Barcelona quatre anys abans, el qual serà utilitzat a les escoles dominicals de Catalunya i Balears. Mentrestant, a la façana del casino republicà de Campos figura una pancarta amb la inscripció: «*Només adorem Crist i prou farses*», expressió de la connexió incipient entre els elements progressistes locals i el cristianisme no catòlic romà.³³ En aquesta població, precisament, hi resideix un colportor, distribuïdor de material bíblic i literatura protestant.

Als tres anys de la creació de l'església metodista barcelonina, el 1874 W. T. Brown funda, oficialment, l'Església Metodista Menorquina, a Es Castell i s'estableix a l'illa, en el domicili particular del matrimoni Thompson, al carrer de Stuart, 2. Pere Pons hi és nomenat predicador i Josep Baylina pastor de Maó i Es Castell.³⁴ El 1876, el suís August Binion, professor de llengües orientals, arriba a Menorca per ajudar W. Brown en la seva tasca educativa a les escoles, on també treballaven Francesc Cardona Orfila i Ambrosi Càrabo. En aquest moment, hi ha a l'illa tres esglésies metodistes: la des Castell amb 45 membres, la del carrer Sant Ferran, 14, de Maó, amb 34 integrants i la del carrer de Santa Victòria, al barri de Vilanova, amb 14. En total, 97 membres regulars de l'Església i 222 infants assistents a les quatre escoles de l'illa: dues a Es Castell, una a Maó i una altra a Vilanova.

L'avenç evident del protestantisme preocuparà, cada vegada més, les autoritats catòliques, tan les civils com les eclesiàstiques. El bisbe de Menorca, Manuel Mercader i Arroyo, en la seva carta d'instal·lació com a prelat a la diòcesi, criticarà amb duresa l'activitat evangèlica a l'illa i acusarà els protestants d'anar contra Espanya i la seva unitat nacional, tot referint-se a «*les emanacions pútrides del cadàver del protestantisme*».³⁵ Mesos després,³⁶ el sotsgovernador de Menorca, Antonio Castañeira, prohibeix la impressió de cartells de propaganda i l'anunci de les escoles protestants i acabarà personant-se a l'escola metodista de Maó, amb el seu fill adolescent de 16 anys, tot exigint als assistents als actes religiosos que s'hi abstinguin de cantar perquè molesten els veïns.³⁷

Després de Barcelona i Menorca, arriba l'hora de Mallorca. L'incansable i activíssim W. T. Brown, hi funda la primera Església Metodista a

Palma el 1877,³⁸ amb el suport del mariner gallec Xoaquín Eyroa que ja havia col·laborat amb ell a Menorca, al carrer del Real, 25, en els locals d'una antiga forja. Tant a la plaça Major i altres carrers centrals de Ciutat, com sortint de la novena del cementiri, els flamants protestants mallorquins hi duren a terme accions de proselitisme religiós, si bé, sovint, amb actituds de rebuig, com és el cas de Valldemossa, d'on els propagandistes seran foragitats amb una esquellotada ben sorollosa. De les predicacions de W. T. Brown a Palma, en resultarà la conversió de Bartomeu Alou i Joan Castell, que ben prest s'ocuparan de la secretaria de l'església i desplegaran una activitat enorme.³⁹ L'escola protestant de Palma comptarà amb 41 alumnes i, a Capdepera, per les festes de Nadal ja s'hi formarà el primer nucli de la futura comunitat metodista. Dirigida per Bartomeu Alou, amb tota l'energia juvenil dels seus 22 anys i el convenciment entusiasta de qui acaba de descobrir la *veritat* de la nova fe,⁴⁰ els primers creients caldrà cercar-los entre el cercle més proper de familiars i amics.

BARTOMEU ALOU I L'ESGLÉSIA DE CAPDEPERA

El protestantisme té, a tot arreu, ciutats o regions senceres que, a causa de l'arrelament social d'aquesta confessió religiosa, han acabat esdevenint tot un referent geogràfic de fe, com a sinònim d'indret-castell, a l'interior del qual la religió reformada hi ha trobat el refugi adequat. Sense menystenir la importància real de molts d'aquests casos, és cert que, de vegades, s'ha atorgat a alguns municipis un pes específic superior al que en realitat tenien i un percentatge destacat, però, tanmateix, minoritari de ciutadans protestants, ha acabat adquirint una significació de gairebé presència hegemònica. Sigui com sigui, llocs com Marín (Galícia) Besullo, Pradejón o Villaescusa (Espanya), la regió de Cévennes⁴¹ o el poble de Chambon-sur-Lignon (França) o en el nostre país, L'Escalà, Terrassa, Torís o Elx, en són un bon exemple. I, òbviament, Capdepera.

Amb el pas del temps, el municipi costaner mallorquí anirà convertint-se en un veritable símbol de dissidència religiosa, en un municipi on altres dissidències de caràcter espiritual, social, econòmic i polític ja hi havien també arrelat, enfront del monopoli ideològic tradicional. Per als protestants gabellins i per als de fora del poble, Capdepera és una veritable icona protestant i així ha quedat, instal·lada confortablement en el propi univers de referències socioculturals del protestantisme, malgrat que, amb el pas dels anys, la manifestació religiosa de la dissidència hagi perdut suport social, coincidint amb tot un caramull de factors condicionants negatius, entre els quals no ha estat menor el procés de secularització intensa i accelerada de la societat contemporània, al costat d'altres vicissituds històriques.

Els diversos autors d'aquest llibre ja s'ocupen en els seus capítols, amb encert, de tractar tant aspectes biogràfics de Bartomeu Alou i d'alguns dels seus correligionaris més destacats, com de l'evolució de l'església gabellina fins a la mort del seu únic pastor, en el període que va des del naixement de la congregació fins a la mort del *mestre forner*. Per aquest motiu tan sols ens referirem a alguns aspectes que poden complementar els seus treballs, tan documentats i innovadors alhora, amb aportacions que puguin contribuir a contextualitzar l'experiència de Capdepera en un marc més ampli o bé amb informacions que, si bé d'importància ventura menor en qualque cas, no són mai sobrerres en una visió global del tema.

Als vuits anys de la fundació de l'església gabellina, la premsa protestant de l'època recull que, a l'estiu de 1886, a Capdepera hi ha tres punts oberts d'activitat evangèlica: al carrer de Sant Pere, amb capella evangèlica i escoles de nins i nines; al carrer de Palma, on tenen lloc reunions d'evangelització cada dijous, dissabtes i diumenges i, finalment, al carrer del Pou, local actiu dissabtes i diumenges.⁴² Aquest avenç espectacular s'havia aconseguit tenint en contra, ultra l'oposició aferrissada dels conservadors locals, sobretot quan arriben a dominar-hi l'ajuntament, tota l'ofensiva del monolitisme catòlic, representat molt en particular pel bisbe Jacint M. Cervera, el qual considerava que estava «*en guerra*» amb els protestants locals i s'hi referia com a «*sectes de l'error*», «*secta malvada*», «*maleïda llavor*» i, fins i tot, «*morfina*», el 1888, any de la mort a Barcelona, del maonès Francesc Tudurí de la Torre. El 18 de juliol de l'any següent, Cervera tramet una circular sobre la propaganda protestant, adreçada als rectors, perquè estiguin amatents i els recomana de recollir els llibres i escrits que siguin contraris a la fe catòlica. Els incidents repressius es multipliquen: Artà, Campos, Capdepera, Inca, Pollença, Sant Joan, Valldemossa, a qualsevol lloc on la presència protestant fa algun pas endavant o, simplement, s'hi fa conèixer, topa d'immediat amb una reacció irada de l'integrisme catòlic. El 1889, a Pollença, és negada sepultura al forner Josep Bonnín i Bonnín, pel fet de pertànyer a l'església metodista i, a Capdepera, integristes catòlics provoquen incidents amb motiu de la inauguració de les escoles nocturnes protestants. L'any següent, el matrimoni de l'alemanya Clara Hammerl, protestant luterana, amb el mallorquí Guillem Cifre de Colonya, alimenta les crítiques dels sectors integristes de Pollença contra les iniciatives socials i educatives del marit, de caràcter laic, acusant-les de protestants, en particular l'escola on farà de mestra Hammerl, la qual hi promourà l'ensenyament de les llengües vives, pràctica habitual en totes les escoles auspiciades pels protestants⁴³, però també en publicacions seves.⁴⁴

El 1891, el vicari Gabriel Artigues, denuncia davant el bisbe de Mallorca un enterrament protestant al cementiri civil gabellí, així com el següent fúnebre pels carrers de la vila, amb els pastors B. Alou i J. Castell,

amb la voluntat d'impugnar-lo davant les autoritats. La difunta, Catalina Ferrer Verger, membre de l'església metodista local, havia estat un temps insepulta pels entrebancs de l'autoritat civil i religiosa catòlica a autoritzar-ne el soterrament. El bisbe de Mallorca, l'11 de novembre de 1892, denuncia al governador civil que B. Alou ha escarnit el pas del viàtic, davant les germanes de la Caritat, fet que, uns anys abans, el governador ja havia sancionat amb 20 pessetes quan un presumpte protestant no havia retut honors al pas del viàtic, al barri de la Vileta, a Ciutat. Les denúncies per no llevar-se el capell davant del viàtic culminaran amb multes, detencions, arrestos i empresonaments a tot el país. En el cas de Francesc Albricias,⁴⁵ li comportarà el desterrament de Rubí, on havia fundat escoles, un setmanari i un casino republicà.

Cal consignar que, en aquelles dates, ben pocs municipis mantenien oberts un nombre tan destacat de punts de trobada com Capdepera. La rellevància de la dada és encara més gran si tenim en compte que parlem d'un lloc amb una demografia modesta, amb una població que just superava els 2.600 habitants i en un emplaçament geogràfic excèntric, situat en un extrem de l'illa, en la ubicació més allunyada de la capital, enfora, idò, de la recepció de les novetats de pensament que amb més facilitat acostumen a arribar i a socialitzar-se en un context urbà. Ho demostra el fet que, en aquella data, Barcelona tenia 14 punts d'acció evangèlica (capelles, escoles, hospital, llibreria), 3 Capdepera i també Es Castell, 2 Ciutat de Mallorca i Figueres i 1 Artà, Campos, Inca, Maó, Mataró, Pollença, Reus, Rubí, València o Vilafranca del Penedès, entre altres. La importància donada per l'església metodista de Capdepera a la creació d'escoles i a l'educació és un fet molt destacat, si es tenen en compte diferents dades segons les quals, en aquests anys, l'índex d'analfabetisme a les Balears afectava entre el 75% i el 86% de la població adulta. No ha de fer gens estrany aquest interès, atès que una religió que té el seu centre neuràlgic en les escriptures necessita que els fidels tinguin competència lectora per a poder-hi accedir. Per aquest motiu, generalment, l'obertura d'una escola precedia, sovint, o bé acompanyava, des del primer moment, el naixement de noves esglésies arreu on el protestantisme de qualsevol denominació penetrava per primer cop.⁴⁶

El 1896, F. G. Smith deixa Mallorca, on treballava des de 1884, s'estableix a Barcelona i és nomenat superintendent de les esglésies de Catalunya i Balears, fins al 1916. Incorpora les esglésies de les Balears al Pla de Predicadors, de Barcelona estant, per afavorir els intercanvis de predicadors i i reforçar els lligams entre els metodistes d'aquests territoris, aprèn el català i compra llibres en aquest idioma per al seu ús particular,⁴⁷ pràctica que havia començat a Mallorca, anima a predicar en la llengua del país i promou una escola nocturna per a treballadors i la creació d'una *Lliga d'Obrers de Crist*, que organitzarà conferències sobre

qüestions filosòfiques i religioses. Al Principat, hi ha, en aquest moment, 143 metodistes, pertanyents a les esglésies de Barcelona, Poble Nou, el Clot, Sant Andreu de Palomar, Montcada, Mollet i Rubí.

El 1898 les assemblees de germans s'estableixen a Mallorca amb capella a Palma, al carrer dels Oms, 18, domicili particular de l'eivissenc Antoni Agustín, el seu promotor, el qual dos anys abans havia conegut a l'illa Mr. Lowe, propagandista anglès dels germans. Agustín viatja sovint a Barcelona, on contacta amb el comerciant vinater mallorquí Gabriel Albertí, amb qui promou l'obra evangèlica al Principat i al País Valencià. El 1903, construirà una cripta al cementiri civil de Palma per a enterrar-hi els protestants de les diferents denominacions evangèliques, amb els quals des de les assemblees de germans manté bona relació. Agustín era homeòpata, especialitat en què també destacaven Bartomeu Alou i Miquel Pascual Morey, els quals la practicaven amb pacients molts dels quals catòlics, sense fer qüestió en cap moment de la seva religió.

El 1910 té lloc, a tot l'estat, una campanya per la llibertat de cultes, amb la presentació al congrés de diputats de 150 mil signatures de suport acompanyant un manifest reivindicatiu. A Ciutat de Mallorca se celebrarà un míting a la Porta de Sant Antoni, a favor de la llibertat religiosa i criticant la tebior de Canalejas en la seva política crítica amb l'església catòlica. Actes similars van tenir lloc en altres punts del país, com Barcelona, València o Novelda. Però per al pastor Alou, el 7 d'agost d'aquell any devia ser un dels dies de més satisfacció particular ja que va ser la data de baptisme del seu nét Juli Ben Hur, fill d'Amadeu Alou, en un culte a la capella de Capdepera on es celebrà també el sant sopar i que fou oficiat pel reverend D.J.Barton.⁴⁸ Llavors, l'entitat cristiana interdenominacional que aplegava els creients de menys edat era l'Esforç Cristià, fundada el 1891, a Portland, pel nord-americà Francis Edward Clark (1851–1927). A Barcelona, el 1897 hi apareixia el periòdic *Boletín del Esforzador*, portaveu de l'entitat juvenil, que veurà la llum fins al 1916. A les Balears, l'Esforç Cristià hi havia arribat el 1904, a Maó, de la mà de l'evangelista i ex-sacerdot catòlic Miguel Longás, i un any després el pastor anglès C. Porri el duia a Palma. A Capdepera s'hi funda el desembre de 1905 i el 1909 ja compta amb 25 joves membres. Amadeu Alou en pintarà el penó per a acudir a la convenció de Barcelona de l'Esforç Cristià, el 1909.⁴⁹

A partir d'aquest moment, les xifres són canviants, però es pot dir que, en vida d'Alou, sempre va existir una presència gabellina de l'Esforç Cristià, més o menys organitzada. La secció de joves de l'Esforç Cristià compta amb 10 membres actius, 2 d'associats i 9 de numeraris, així com també amb 6 d'actius i dos d'associats a la secció infantil, el 1911.⁵⁰ El mes d'agost d'aquest any, a València, té lloc la IV Convenció de l'Esforç Cristià, a la qual assisteix una representació del grup gabellí, l'estendard del qual és exhibit a l'escenari del local de l'església baptista valenciana on

se celebra, juntament amb el de les altres delegacions. El gener de 1912 són 16 membres actius i 6 d'honoraris els integrants de la secció juvenil i 9 d'actius i 6 d'honoraris els de la infantil, amb més membres que Alacant o Palma.⁵¹ El juliol següent fan l'excursió recreativa anual a una platja prop de les coves d'Artà, on coincideixen amb un nombrós grup escolar dirigit per dos frares franciscans, un dels quals s'acosta a saludar-los i felicitar-los després d'haver-los sentit entonar un himne religiós i distribueixen tractats i fullets a tothom que s'hi atansa en sentir-los cantar. Llavors, el secretari de l'entitat és Amadeu Alou, domiciliat al carrer de Sant Pere, 3, seu oficial de l'església.⁵² El 1915, compta amb 21 membres actius i 1 d'honorari, a la secció juvenil, per 5 d'actius i 1 d'honorari la infantil, amb més socis actius que els que té l'Esforç Cristià a Alacant o a Palma, i amb tants nins apuntats com els membres de què disposa València.⁵³ El secretari de l'entitat continua sent Amadeu Alou, amb la mateixa adreça, mentre que el mestre Rafael Miguel Preto, domiciliat al carrer de Cotoner, 24, al barri de Santa Catalina, n'és el responsable a Ciutat, l'altre grup existent a l'illa, el qual compta amb 14 membres actius, 6 d'honoraris i 4 d'associats.⁵⁴ Pel juny, els joves esforçadors gabellins van d'excursió a les coves d'Artà, on canten diversos himnes que són aplaudits pels carrabiners d'Artà, Son Servera i Capdepera. Les vetllades culturals a les coves d'Artà, organitzades pel grup local gabellí, adquiriran gran anomenada, al llarg dels anys. No tot, però, és esplai i culte ja que els membres malalts de l'església són visitats i ajudats econòmicament per aquesta, de manera regular.⁵⁵

Un any després, el secretari de l'entitat és Bartomeu Bibiloni, amb domicili al carrer de Sant Pere, 8, amb 18 joves com a socis actius i 1 d'honorari, mentre que la secció infantil és integrada per 12 nins com a membres actius i d'honorari. A Ciutat de Mallorca, el secretari de l'Esforç Cristià, Llorenç Miguel, dóna com a referència domiciliària el carrer Cotoner, 24, a Santa Catalina, amb una secció juvenil integrada per 14 socis actius, 5 d'associats i 6 d'honoraris.⁵⁶ A la capital insular, el 1922, és Joan Bibiloni qui consta com a secretari de l'entitat juvenil, ja que, des de dos anys abans, després de l'anada del mestre Rafael Miguel Preto a Barcelona, és ell qui hi ha quedat al capdavant de l'obra metodista, mentre que a Capdepera figura Bartomeu Alou com a secretari del grup.⁵⁷ Dos anys després, aquesta responsabilitat estarà en mans de Víctor Aguiló⁵⁸ i el 1932, trobem com a secretari del mateix grup gabellí el jove socialista Miguel Serra, quatre anys abans del seu final tràgic, a mans de les tropes franquistes.⁵⁹

Tal i com hem vist anteriorment, cada any el grup de joves protestants de Capdepera, en companyia d'altres membres de l'església, feia alguna excursió recreativa, generalment cap a alguna de les platges properes, però en ple conflicte mundial, qualificat per Alou de «fratricida guerra», el 1915

se suspengué la sortida, per acord de la congregació local.⁶⁰ La guerra afectà també, dramàticament, la comunitat metodista i protestant en general,⁶¹ de manera que Franklyn G. Smith hi perdé dos fills en el camp de batalla, primer el fill segon, Douglas, al front occidental⁶² i després el gran, amb una diferència de set mesos.⁶³ El jove tinent italià Luigi Awer-sari, membre de l'església presbiteriana de Sant Pau, la més antiga de les esglésies protestants de Barcelona, morí també en aquell conflicte⁶⁴ i Alexander L. Empaytaz, pastor suís a la capital catalana durant quasi quatre dècades, perdrà el seu nét Douglas, en un atac prop de Ieper (Flandes), on s'emprarà per primer cop el gas mostassa.⁶⁵ La guerra s'endurà també el jove Guido Hector Agostini, de la legió estrangera francesa, fill de Luigi Agostini, vicecònsol nord-americà a Tarragona i promotor actiu del protestantisme en aquesta ciutat i a Reus.⁶⁶

Allà, però, on el ressò dels combats afectava la quotidianitat i on més conseqüències negatives va tenir la deflagració va ser, lògicament, a Catalunya Nord, l'únic territori català que havia entrat en el conflicte. Un personatge autòcton tan destacat en el petit univers protestant rossellonès com l'infatigable colportor Josep Cortès,⁶⁷ d'Argelers, hi va perdre la vida i també l'evangelista Pau Landes, de Sant Llorenç de la Salanca, al Rosselló, la vídua del qual, Évodie Espaze, assumí amb decisió la direcció de la comunitat local. El pastor de Perpinyà, C. Leenhardt, pare de sis fills, va ser, finalment, desmobilitzat i tornà a la capital rossellonesa, després d'haver fet de capellà militar i infermer en aquella guerra que començà sent europea i acabà com a primera guerra mundial.⁶⁸ L'esclat de la guerra i la mobilització de la població masculina en edat militar havia obliga el pastor Rivals, de Cotlliure, a fer-se càrrec del manteniment del culte protestant a Perpinyà.

Mentrestant, en resposta a una carta del bisbe de Mallorca, onze rectors reconeixien una certa presència protestant en els seus municipis, el 1912. A Capdepera, la vida de l'església metodista, no tan sols en els aspectes més pròpiament religiosos, sinó també en tots aquells que influïen en el dia a dia de la congregació en altres àmbits, girava a l'entorn d'un lideratge indiscutible, com era el de Bartomeu Alou, home de personalitat forta i aspecte característic, inconfusible, i amb una imatge que desprenia una certa duresa. Primer pastor protestant de Capdepera i únic des de la fundació de l'església el 1878 fins a la seva mort el 1938, ell n'era el predicador habitual i, alhora, l'únic. Així apareix en el quadre de predicació de les esglésies metodistes de Catalunya i Balears, on el seu nom figura dirigint-hi tots els cultes, tant els dos de diumenge, a les deu del matí i a les vuit del vespre, com en el dels dimecres vespre a les vuit del capvespre.⁶⁹

El 1922 mor a Barcelona Rafael Miguel Preto, predicador evangèlic i mestre, que s'havia fet càrrec durant anys de l'església de Palma. Però el cop fort li arriba a Alou el 22 de maig d'aquell any quan, als 77 anys, mor

la seva muller, la mestra menorquina Isabel Oleo i Chequi, deu anys més gran que ell. El seu decés constitueix un contratemps notable per a Alou, que perd la companya de vida i de creences, sinó també per a l'església, de la qual era membre activa, i, sobretot, per a l'escola de nines que, amb la seva desaparició, es queda sense mestra.⁷⁰ L'any següent, tanmateix, Alou es torna a casar, en segones noces, amb una gabellina quinze anys més jove que ell, la també metodista Francisca Bibiloni i Rigo, vídua de Serafi Nebot, finat l'octubre de 1910 i que havia estat un dels convençuts de la primera hora i compromès evangelitzador per diferents indrets de l'illa, en el matrimoni del qual el *mestre forner* havia tingut un cert paper decisiu. Alou té en aquells moments 68 anys i la seva nova muller 53. El destí els reservarà quinze anys de vida conjunta.

El 1924, quan Josep Capó és confirmat com a ajudant del nou superintendent Samuel H. G. Saunders, a les Balears hi ha una norantena de membres pertanyents a les esglésies metodistes. Però l'ofensiva antiprotestant no s'atura i l'any següent, a Sóller, a la porta de la parròquia, com a acte final d'una missió catòlica, es cremaran vuit sacs de llibres protestants en plena campanya de proselitisme evangèlic dels colportors, acte incívic que serà condemnat a la premsa per Gabriel Alomar. El febrer de 1927, Saunders, que és a Menorca reactivant-hi l'obra metodista, fa una escapada a l'illa gran i hi dirigeix cultes a Palma i a Capdepera.⁷¹ Aquell any, mor Joan Bibiloni, als 58 anys, i deixa l'església de Palma a càrrec de Miquel Pascual i Morey, predicador gabellí, fins a l'arribada d'Alfred Capó, el 1932, com a pastor. Antic ermità catòlic i més tard carrabiner a Capdepera, Bibiloni havia estat convertit per Alou.

Per l'abril de 1930, els colportors A. Bustos i V. Oria difonen la Bíblia i textos religiosos evangèlics pels pobles de Mallorca. El mes següent,⁷² a l'informe del vicari capítular de Mallorca sol·licitat pel nunci del Vaticà a Espanya l'1 de març del 1930, es presenta Capdepera com a porta d'entrada de *l'anglicanisme* (sic), justificant-ho per la seva proximitat amb l'illa de Menorca.⁷³ La proclamació de la República, l'abril de 1931, amb tot un paquet de mesures legals institucionalitzant una igualtat de cultes efectiva i real, serà viscuda pel món protestant com un veritable alliberament i, significarà, entre altres coses, la seva visualització i normalització plena en l'espai públic. N'és una mostra, el 1932, l'assistència de l'església metodista de Capdepera, per primer cop i com a institució oficialment convidada, a un acte eminentment polític, carregat de significació: l'enderrocament del mur divisor i entre cementiri catòlic i cementiri civil.⁷⁴ Aquell any, dels 2.365 alumnes de primària matriculats oficialment en escoles evangèliques als Països Catalans, Capdepera és la setena per nombre d'inscrits, rere Barcelona, Alacant, Rubí, Sabadell, Reus i Terrassa. El 19 de març, amb motiu del 53è aniversari de la fundació de l'església local, prop de 200 persones assisteixen a l'acte commemoratiu en què parla

Bartomeu Alou i durant el qual tindrà lloc un concert de la banda de música gabellina.⁷⁵ No serà l'únic cop que es produirà aquesta col·laboració, ja que el 6 de gener de 1933, la mateixa banda actuarà per als metodistes, amb motiu de la festa infantil organitzada per l'església, amb exercicis gimnàstics, recitació de poemes relatius al naixement de Jesús, parlaments de Bartomeu Alou i Miquel Serra, secretari de l'Esforç Cristià, davant de 300 assistents.⁷⁶

El 1933 es produirà un esdeveniment històric en la vida del metodisme nacional. Efectivament, el pastor Josep Capó i Ferrer és convertirà en el primer superintendent metodista autòcton del país, en substitució de Samuel Saunders, que retorna a Anglaterra, a l'agost, havent fet possibles els nous temples de Rubí i el Poble Nou. Els missioners anglesos tornen al seu país i els pastors nadius passaran a continuar la tasca començada per aquests, sota ja de la seva responsabilitat. El nou superintendent, Josep Capó, farà un culte de comunió a Capdepera, el diumenge 26 febrer, amb motiu de la seva visita a les esglésies de l'illa, fet que coincidirà amb conferències d'Alfred Capó a l'Ateneu de Palma i un míting evangèlic el divendres 24 a Sant Llorenç des Cardassar, amb uns 400 assistents, tot i que només hi havia un sol protestant en tot el poble, de nom Gabriel Font.⁷⁷ El superintendent Capó se'n tornà a Barcelona el dilluns 27, amb el vaixell *Ciudad de Palma*.⁷⁸ És el primer cop que tenim dades d'un fet que, en el futur, tindrà lloc amb normalitat: la bella capella de Capdepera, amb capacitat per a 200 persones, ja es veu molt concorreguda a l'estiu, a causa de la presència nombrosa de turistes estrangers.⁷⁹ La xafogor plàcida d'aquells mesos no feia preveure la tragèdia que sotjava Mallorca, el país i tot l'estat, només tres anys després: l'aixecament militar franquista contra la democràcia i el règim republicà legalment constituït. La victòria de les tropes rebels a l'illa féu retrocedir els protestants mallorquins encara més enllà de la més negra de les nits viscudes en el passat. Miquel Serra i Sancho, «en Bessó», de Capdepera, membre de les Jovenuts Socialistes Unificades i, durant anys, secretari de l'Esforç Cristià gabellí va ser detingut i afusellat. Un altre gabellí, Miquel Pascual i Morey, resident a Ciutat, fou també arrestat, empresonat i hagué de patir un consell de guerra, del qual, finalment se salvà, evitant així la seva més que probable execució.⁸⁰

El 26 de novembre de 1937 moria, a Capdepera, Maria Alou i Pons, nascuda a Palma 76 anys abans, com el seu germà Bartomeu, el decés del qual va tenir lloc, també a la terra gabellina que ja havia fet seva d'ençà que era un nin, l'1 de setembre de l'any següent. L'ànima de la comunitat protestant de Capdepera i referent històric del protestantisme mallorquí, se n'anava en hores baixes per a l'expressió de la seva fe i de qualsevol idea de llibertat i la seva mateixa mort va produir-se enmig d'un silenci social obligat per les circumstàncies.

Durant 60 anys ininterromputs, Alou va conduir l'església metodista local i, pràcticament, no es va moure mai de Capdepera. Aquesta circumstància, tanmateix, no l'aïllà de les altres esglésies protestants i les seves diverses iniciatives, de manera que hi expressà la seva germanor col·laborant-hi econòmicament amb donatius regulars, durant molts anys, per a la SBBE, a partir de 1885,⁸¹ amb solidaritat amb l'epidèmia patida a Granada (Andalusia), el mateix any⁸² o contribuint a la difusió del periòdic *El Cristiano*, en diverses ocasions, en nom de l'església de Capdepera o, específicament, del grup local de l'Esforç Cristià, com el 1918.

Si observem la documentació dels diferents congressos evangèlics efectuats a l'estat espanyol, en vida d'Alou, veiem com ell no va assistir mai a cap. En el primer, celebrat a Madrid la primavera de 1919, trobem Joan Bibiloni, amb el número de congressista 219, Rafael Miguel Preto, llavors a Palma, congressista 507 i també Bartomeu Castell i Frau, fill del seu amic Joan Castell, resident a Lleida i congressista 212. Ningú més, idò, relacionat amb Alou o bé amb Capdepera o Mallorca.⁸³ El segon congrés va tenir lloc a Barcelona, del 14 al 18 d'agost de 1929, i aquí ja hi trobem uns quants gabellins, si bé no en qualitat de representants de l'església de Capdepera: Magdalena Pascual i Morey, congressista número 115 i muller de Joan Capó, llavors establerts a Rubí; el seu germà Miquel Pascual, resident a Ciutat, congressista núm. 175, amb la seva muller, Maria Bleyer, congressista 505, així com tota la família d'Amadeu Alou, que llavors vivia a Barcelona: Amadeu Alou i Oleo, la muller Francisca Mercant i els fills Aureli, Juli i Frederic, amb els números de congressistes 351, 352, 353, 354 i 355, respectivament. El tercer congrés evangèlic se celebrà del 25 al 28 d'abril de 1934, novament a la capital espanyola. Explícitament com a procedent de Capdepera tan sols hi consta el fill de Bartomeu Alou, el congressista 252 Benjamí Alou i Oleo,⁸⁴ si bé la muller i la filla, amb els números correlatius 253 i 254, Mercè Just i Amanda Alou i Just, respectivament, ja consten amb la residència a Madrid. També hi trobem el jove pastor Alfred Capó i Serra, destinat a Palma dos anys abans, congressista 318 i un altre fill de Joan Castell, també domiciliat a Ciutat, Antoni Castell i Frau, congressista 318.

L'OMBRA ALLARGADA DE BARTOMEU ALOU

Si bé, com hem dit, Bartomeu Alou desenvolupà la seva tasca de direcció pastoral a Capdepera, pràcticament en exclusiva, llevat de quelques ocasions comptades en què predicà en pobles veïns, es pot dir que la influència de les seves idees religioses es deixà notar no sols en els seus fills biològics, sinó també en alguns dels primers convertits gabellins o bé en la col·laboració i la complicitat amb amics de joventut, protestants de la

primera hora, com Joan Castell. El seu fill Benjamí Alou, que durant la dècada del 1910 s'establí a Barcelona, col·laborà a la premsa protestant, com és el cas de l'article «*Un gran maestro de la música. Beethoven*».⁸⁵ Sent mestre al col·legi metodista de nins, al Poble Nou de Barcelona, es casà amb Mercè Just, en cerimònia religiosa presidida per Franklyn G. Smith, el 9 de maig de 1915, a la històrica capella del carrer Ripoll, 22, de la capital catalana.⁸⁶ El 30 de març de 1916, pronuncià la conferència quaresmal «*Els miracles de Crist i la seva realitat històrica*», a l'església del carrer Ripoll, en un cicle on també intervingueren Josep Capó, Miguel Longás i Franklyn G. Smith, entre altres.⁸⁷ El maig de l'any següent, a la convenció de Catalunya de la societat juvenil de l'Esforç Cristià, celebrada a Sabadell, Benjamí Alou hi llegí la intervenció del pastor Miguel Barroso que no hi havia pogut assistir, per motius de salut.⁸⁸ Fora ja de Capdepera, estava plenament integrat en la congregació metodista barcelonina i implicat en les seves activitats, si bé, com hem vist, en el congrés protestant celebrat a la ciutat on llavors residia, Madrid, va fer constar la seva procedència gabellina.

L'altre fill, Amadeu Alou, casà el seu fill Aureli, nét de Bartomeu, durant la seva estada a Barcelona, etapa que tanta influència positiva va tenir en Amadeu per a la seva formació com a fotògraf professional i també com a pintor. La cerimònia religiosa de noces entre Aureli Alou i Maria Palanqués, va tenir lloc a la capella del carrer Ripoll, el diumenge 20 setembre de 1931. Ja a la postguerra, amb la residència fixada a Ciutat de Mallorca, el trobem dirigint-hi el culte, en diverses ocasions, com ara el dijous 8 de novembre de 1956 o el diumenge 25 del mateix mes i any.⁸⁹ I el 4 de gener de 1959 serà justament ell, Amadeu Alou, l'encarregat de donar oficialment la benvinguda a Pedro Arbiol, el primer pastor resident a Capdepera, després de la mort del seu pare, vint-i-un anys abans. Juli Alou, nét del pastor, farà de testimoni en la cerimònia religiosa de casament entre Humbert Capó i Marta Inglada, celebrada a la capella de Ciutat, el 28 d'octubre de 1951.⁹⁰

Joan Bibiloni, en l'article de caràcter memorialístic «*Mi conversión a Cristo*», datat a Capdepera el 14 de setembre de 1910, explica com, després d'una malaltia als 23 anys, es féu ermità a Artà, en un règim de gran duresa i disciplina, on s'estigué durant vuit mesos.⁹¹ Als 35 anys, després d'una etapa a l'Àfrica, fou destinat com a carrabiner a Capdepera i és aquí que entrà en contacte amb Alou, amb qui s'informà de les posicions doctrinals dels protestants sobre Déu, la mare de Déu, els sants, les diferències entre la Bíblia protestant i la catòlica, etc. Alou li facilità un text de les escriptures que devorà ben prest i, finalment, es convertí i ingressà com a membre a l'església metodista gabellina el 1905.⁹² Aquest mateix any, va fundar una petita comunitat protestant a Porto Cristo, a les cases des Coll. El culte s'inicià a Can Vicentó i, més endavant, als domicilis particulars

de Can Rave i Ca Curi. Bibiloni va ser un colportor destacat i un evangelista activíssim. Assistí a la conferència de colportors celebrada a València, el 16 i 17 d'agost de 1911, just després d'haver-s'hi celebrat també la IV Convenció de l'Esforç Cristià.⁹³ El 1914, amb el colportor Rovira, muntà una parada de difusió de literatura evangèlica, bíblies i porcions de les escriptures a Palma, que fou cremada per integristes catòlics i fou arrestat per la guàrdia civil a Petra, acusat de vendre llibres «no cristians».

El 1919, coincideix amb Albert Cadier, protestant francès promotor de la fe evangèlica pels Pirineus aragonesos, i li comenta les dificultats que ha de patir a Barbastro, a causa de la seva tasca de difusió de literatura evangèlica. El bisbe de la ciutat aragonesa, Emilio Jiménez, titlla Bibiloni de «*desnaturalitzat, mentider i venut*», en una carta pastoral adreçada als seus fidels, el 14 de febrer. La seva filla, Magdalena Bibiloni, col·laborarà a la tasca evangèlica i docent a Jaca⁹⁴ i, al cap de poc, J. Bibiloni tornarà a Mallorca on, el retorn de Rafael Miguel Preto a Barcelona, deixarà a les seves mans la responsabilitat de dirigir l'església de Palma,⁹⁵ a partir de l'agost de 1922, fins a la seva mort cinc anys després. El 22 de febrer 1927 tindrà lloc el baptisme de la nina Maria Teresa, filla de Llorenç Miguel i Francisca Bibiloni, néta de Rafael Miguel i Joan Bibiloni.⁹⁶ Mort aquell mateix any, quan en tenia 58, l'església de Ciutat quedarà en mans d'un gabellí, el predicador Miquel Pascual i Morey, fins a l'arribada d'Alfred Capó, el 1932. Bibiloni havia nascut el 1869 a Son Servera i, el 25 de juliol de 1927, dia del seu decés rebia la visita de Bartomeu Alou, el qual l'havia convertit vint-i-dos anys abans.

Antoni Sancho havia anat a viure a Barcelona i, just cinc anys després de la institucionalització del metodisme al seu poble natal, Capdepera, on havia començat a caminar en la nova fe al costat d'Alou, el trobem ja relacionat amb el nucli protestant de Rubí, ciutat del Vallès des d'on, la tardor de 1893, participa en la polèmica periodística sobre el protestantisme amb mossèn A. M. Alcover, a *La Voz del Pueblo*, de Mallorca, sense oblidar, per tant, els seus orígens, en absolut. Ben prest s'integra a la capital catalana i és especialment actiu a la Unió Cristiana de Joves de la ciutat, on el 1885 ja el trobem com a secretari.⁹⁷ El 1906, en fer-se fa càrrec de l'església i de l'escola de Rubí, en substitució del gallec Rufino Fragua, aquesta s'amplia amb una secció de nenes, ja que la seva muller, Leonor Bruguera, és mestra titulada i, a més, del 1910 al 1915 també hi col·laborarà com a professora auxiliar, Lúcia Vila Ventura.⁹⁸ És amb el gabellí Sancho al capdavant de l'obra metodista a Rubí, tant religiosa com educativa i que inclou nens, nenes i adults, que el 12 d'abril de 1909 té lloc la inauguració de les escoles noves situades al carrer de Virgili, 16, amb l'ajut econòmic de l'ajuntament rubinenc, L'acte serà tot un esdeveniment en la història local i hi acudirán més de 500 persones, 3 regidors, els caps locals de la policia i la guàrdia civil, així com l'agutzil.⁹⁹ El 1915, el matrimoni

Sancho-Bruguera, amb els fills Constantí i Ernestina emigren cap a l'Argentina, seguint una onada migratòria que va afectar molt negativament les esglésies protestants de l'època, camí emprès també per la seva germana Joana M. Sancho.¹⁰⁰

Però el lloc deixat buit per un gabellí va omplir-lo una altra gabellina, na Magdalena Pascual i Morey, acompanyant-hi el seu marit, Joan Capó, mestre titulat com ella. Magdalena Pascual havia nascut el 1893 a Capdepera, on havia estat alumna d'Alou. A Barcelona, al barri del Clot, hi havia fet de professora de nines al col·legi metodista. El 12 de setembre de 1916, en cerimònia religiosa dirigida per Miguel Longás,¹⁰¹ es va casar amb Joan Capó i Ferrer, i, des de llavors, la seva vida ja s'hi va lligar per sempre: Rubí, exili a Alsàcia i Nimes, retorn a Mallorca en ple franquisme, novament Rubí i, finalment, un altre cop Mallorca amb el marit com a pastor emèrit, ajudant-hi el titular, el seu fill Humbert Capó. Del germà de Magdalena, el també gabellí Miquel Pascual, se'n parla en aquest llibre i jo també m'hi refereixo en aquest pròleg, igual com de Serafi Nebot, un altre dels conversos de la primera hora, intensament vinculat a Alou i que va desplegar una activitat incessant pels pobles de la part forana mallorquina. Va morir a Capdepera, on va ser enterrat el diumenge 30 d'octubre de 1910, en un acte al qual assistiren al voltant de 800 persones, primer amb la casa del finat i el carrer ple de gent i, més tard, al cementiri, on Bartomeu Alou dirigí l'ofici de sepultura i hi pronuncià un discurs. Aquell vespre, a més, tingué lloc un culte funerari a la capella, molt concorregut.¹⁰²

TOT ESPERANT UN PASTOR

Les esglésies de Mallorca s'havien quedat sense cap dels dos pastors durant la guerra, a causa de la mort de Bartomeu Alou i perquè a Alfred Capó la sublevació militar l'enxampà fora de l'illa, restà a Barcelona i acabà els seus dies a l'exili uruguaià, mort a una edat injusta. El juliol de 1943, amb el retorn de l'exili de Joan Capó, s'entra en una fase de reorganització de l'obra metodista i Capó queda com a pastor únic, havent d'atendre Ciutat, Capdepera i Porto Cristo. Al quadern de memòries de Joan Capó, aquest hi escriu, amb tristesa i realisme alhora, que, a Capdepera, *«deu o dotze ancians, o més ben dit, ancianes, han mantingut viva la seva fe i el seu fervor, malgrat la situació difícil per a fer-ne testimoni»*, i que es troben *«aquests germans, molts d'ells vorejant els vuitanta anys»*. El resultat del conflicte bèl·lic, favorable als partidaris del nacionalcatolicisme com a religió única i absoluta d'estat, unit a la desaparició de la veritable ànima de l'església local, tindrà, idò, conseqüències devastadores per a la congregació gabellina, ben enfora ja de les seves èpoques de puixança, esplendor i ascendència social.

L'activitat religiosa s'hi reprèn, inicialment, amb dos cultes al mes, però l'estiu del 1946 ja n'hi fan cada diumenge, gràcies a la visita regular del pastor de Palma, Joan Capó, i els joves de Ciutat que, de forma alternativa, n'assumeixen la responsabilitat.¹⁰³ Naixerà, aleshores, una estretíssima relació entre el grup de Ciutat i el de Capdepera, al qual caldrà afegir el nucli de Porto Cristo, funcionant com una gran família, en un marc un xic endogàmic d'identificació i autoprotecció, amb visites grupals regulars, d'un lloc a l'altre, sobretot entre els joves. En una pràctica que esdevindrà habitual durant molts anys, el 26 de desembre de 1946, després d'un viatge de dues hores amb autocar, el grup de Palma arribarà a les deu del matí a Capdepera i, en contacte amb els protestants locals, prepararan la festa d'horabaixa, decoraran el gran arbre nadalenc i embelliran la capella amb flors naturals. El pastor Capó clourà la celebració amb un intervegnió, precedida de càntics i recitació de poemes, en un ambient de companyonia, amb prop de 200 assistents.¹⁰⁴

L'any següent, esborrats els règims totalitaris europeus pel desenllaç de la segona guerra mundial, l'únic que en resta en peu, l'espanyol, tolerarà una ínfima obertura que serà aprofitada al màxim pels protestants, ja que serà un any especialment ple d'iniciatives de recuperació. El general Franco, en un discurs radiofònic, assegura ser partidari de la llibertat religiosa¹⁰⁵ i, en declaracions a la premsa, afirma que les confessions no catòliques tenen completa llibertat i estan legalment protegides pel *Fuero de los españoles*.¹⁰⁶ Així, es recupera la celebració de cultes en capelles evangèliques d'Alacant, L'Estartit o Palamós, mentre se n'obren de noves a Castelló de la Plana, Martorell, Puigcerdà, Tarragona, Tortosa i Reus. Tanmateix, la pastoral antiprotestant¹⁰⁷ de l'arquebisbe de Sevilla, el cardenal Pedro Segura, monàrquic i catòlic intransigent, representarà la culminació d'un clima social curull d'hostilitats contra els protestants, expressat amb l'assalt amb destrosses de mobiliari i llibres, així com agressions físiques, a diverses capelles metodistes i baptistes, a Barcelona, Granollers, Rubí i València.

El record dels temps pioners arribarà, de forma inesperada, gràcies a la carta de Catalina Juan Sancho de la qual es fa ressò la revista de circulació restringida *Rayos de Luz y Vida* que sostenen, des de Ciutat, els Capó pare i fill. La carta recorda la mare de l'autora, Joana M. Sancho, morta als 100 anys, 3 mesos i tres dies a l'Argentina, on havia emigrat, com el seu germà, el pastor Antoni Sancho. Convertida per Alou a Capdepera, el 1879 als 33 anys, havia iniciat obra metodista el 1894 a Pollença.¹⁰⁸ Una mínima normalització de l'església s'inicia també amb les visites, cada cop més freqüents, que rep per part de protestants d'altres indrets, nacionals o estranger, com la que té lloc el diumenge 27 de juliol del 1947, en què, amb la seva família, el senyor Casanovas, de Barcelona, adreçarà la paraula a la congregació gabellina, en el culte vespertí.

Però la veritable injecció de vitalitat i optimisme havia d'arribar poques setmanes després. Efectivament, del 14 al 17 d'agost, tenia lloc a Mallorca la primera assemblea nacional de l'Esforç Cristià després de la guerra. El vespre del divendres 15 d'agost, va tenir lloc la sessió celebrada a Capdepera, a la seu històrica de la capella metodista, presidida pels pastors Joan Capó (Mallorca) i Manuel de Vargas (església de Sant Pau de Barcelona), on també van intervenir Josep Guinot (president de l'Esforç Cristià de l'església barcelonina del carrer Ripoll), Vicente Medina (president de l'Esforç Cristià de l'església de Sant Pau) Humbert Capó (president de l'Esforç Cristià de Palma), Ernest Puig (secretari de l'Esforç Cristià de Maó) i Julián de la Fuente (representant de l'Esforç Cristià de València). També hi va fer ús de la paraula Joan Perelló, vicepresident de l'Esforç Cristià de Palma. El dia abans hi havia hagut una trobada mig festiva a la platja de Canyamel i el dissabte 16, després d'un bany a la platja de Son Moll a Cala Rajada, hi hagué una reunió de treball a la capella de Palma i aquell horabaixa al pinar d'Illetes. La nit que els joves esforçadors van passar a Capdepera van quedar-se a dormir a casa de famílies pertanyents a l'església local, acolliment que va estimular enormement la vida d'una congregació que ja començava a recuperar-se de la desfeta. La circumstància que els assistents procedissin, exclusivament, de Mallorca, Menorca, Barcelona i València, donava a la trobada un cert aire espontani de Països Catalans, com sembla recollir-ho la significativa portada de la revista *Rayos de luz y vida*, amb un mapa de Catalunya, el País Valencià i les Balears.¹⁰⁹

La vida quotidiana de l'església anava refent-se i, molt lentament, també amb noves incorporacions. En acabar l'any, s'hi integrava, com a membre en proves, Elies Vidal,¹¹⁰ el qual moria poc després superada ja la vuitantena. Vinculat a l'església de molt abans, mai no havia fet, però, el pas d'entrar-hi. La seva cerimònia fúnebre va tenir lloc el diumenge 8 de febrer.¹¹¹ En presentar-se dificultats de trasllat des de Ciutat fins a Capdepera, per part de personal capacitat per assegurar amb regularitat el culte dominical, Miquel Ferrer haurà de fer-se càrrec de la predicació dels diumenges, mentre Maria Ferrer hi dirigirà el reduït nombre de pàrvuls que assisteixen a l'escola dominical.¹¹²

El 1948 s'hi refunda el grup local de la societat juvenil de l'Esforç Cristià,¹¹³ per bé que la junta directiva no s'hi constituirà fins al diumenge 29 de maig de l'any següent, amb Miquel Ferrer com a president, Àngela Serra com a vicepresidenta, Maria Ferrer, secretària, Bartomeu Pons, secretari local, Rosa Castell, tesorera i, com a vocals, Jeroni Vives i Eugènia V. de Vives, amb Antònia Garau que n'assumeix la direcció musical. Com a reconeixement a la significació històrica de Capdepera i també com a suport explícit al nou grup local, la revista *Esfuerzo Cristiano* dedicarà íntegrament la portada a una foto de Cala Rajada, en el seu número d'agost de 1950.¹¹⁴ I, amb el pseudònim de «Gabellina», apareixerà l'article *Postal*

de Capdepera, a la mateixa revista, pocs mesos després.¹¹⁵ Abans, el 29 de juny de 1949, una trentena de gabellins es desplacen fins a Porto Cristo per a la inauguració d'una nova capella en un solar cedit per Jaume Galmès,¹¹⁶ el qual havia estat convertit per Joan Bibiloni 30 anys abans i que, fins llavors, reunia la congregació local al seu domicili de Coll Curi.¹¹⁷

L'estiu de 1950, una delegació de joves de Capdepera assisteix a una trobada de l'Esforç Cristià celebrada a València, on arriba amb el vaixell *Ciudad de Ibiza*, juntament amb els de Palma i Maó, amb Joan i Humbert Capó, que intervindran a la clausura. Humbert Capó deixarà l'illa per anar, com a pastor en pràctiques, a l'església metodista del carrer Ripoll de Barcelona, on és rebut el 12 d'octubre, mentre a Palma hi restarà el pare, Joan Capó,¹¹⁸ però fins a l'octubre de 1951, que deixarà la direcció pastoral de Capdepera, Porto Cristo i, lògicament, Ciutat, per tornar a Rubí, on ja havia estat destinat el 1916. Hi serà durant quatre anys, fins que al 1955 retornarà a Mallorca però ja com a pastor emèrit, al costat del titular, el seu propi fill, Humbert.¹¹⁹

Del 2 al 15 d'agost de 1951, tindrà lloc l'anomenat "campament d'estiu a Capdepera", dirigit per H. Capó amb l'ajut de Magdalena Pascual, amb l'assistència de 35 joves del país (Alacant, Barcelona, Palma i València), així com algun de Lisboa i Madrid. Els membres de l'església s'implicaran personalment en l'èxit d'una iniciativa que s'anirà reproduint en els anys futurs, com és el cas de Maria Ferrer, a la cuina, i de Margalida Forteza. Serà el pastor titular de l'illa, Joan Capó, qui en dirigirà el culte de clausura. Però, com vèiem, aviat abandonarà Mallorca, d'on és acomiadat el 25 de novembre. En aquest acte fa ús de la paraula Juli Alou, membre més jove de la Junta, el qual ha llegit abans un escrit d'adhesió d'Amadeu Alou, absent. També hi intervé un altre gabellí, Miquel Pascual. Al pastor sortint se li lliura un pergami, signat per tots els membres de la junta de l'església, dedicat a Joan Capó i a la muller, la gabellina Magdalena Pascual. El diumenge següent, 2 de desembre, és rebut el nou pastor Humbert Capó, amb la muller Marta Inglada, el pare de la qual, degà de la junta de l'església, els dona la benvinguda.¹²⁰

El 1952, del 26 al 30 d'octubre, té lloc a la capital d'Espanya l'assemblea de la Unió Espanyola de l'Esforç Cristià, a la qual si bé no hi assisteix ningú de Capdepera, sí que s'hi rep una adhesió del grup gabellí. I el 26 de desembre, se celebra la festa nadalenca tradicional dels protestants de Mallorca, que, procedents de Ciutat i de Porto Cristo, es troben a Capdepera. Hi assisteixen prop de 300 persones i Margalida Sans i Ramon Molina reciten alguns poemes. L'estiu següent, un grup d'estudiants anglesos de les universitats d'Oxford i Cambridge, pertanyents a l'església metodista, treballen en les obres de millora de la casa pastoral del carrer de Sant Pere, durant 15 dies, del 8 al 23 de juliol, sota la direcció del superintendent G. Bell. Treballen a pic i pala cavant el fossat, el pou i les

canalitzacions i enllestit l'evacuació d'aigües dels sanitaris. Poc després, ja a l'agost, hi tenen lloc estades de joves protestants, per grups d'entre 25 a 30 persones. I, com cada any, el 26 de desembre, té lloc a la casa restaurada la festa habitual amb els nins i al·lots a l'entorn de l'arbre nadalenc il·luminat, amb una assistència propera a les 300 persones.¹²¹

A Ciutat, el nét de Bartomeu Alou, Juli, participa, el 24 de gener de 1954, en els actes d'aniversari del 50è aniversari de l'Esforç Cristià a la capital illenca, amb una conferència a la capella, mentre que, el 31 del mateix mes, Llum Alou hi interpreta peces de Beethoven, Albeniz, Chopin i Bach i Miquel Pascual, el dia abans, hi fa un repàs a la història de l'església de Palma i de Mallorca, en general. Capdepera, mentrestant, es consolida com a Llar d'estiu per als joves protestants, sobretot de Catalunya, Balears i el País Valencià, aprofitant les reformes efectuades a la casa pastoral. De l'1 al 14 d'agost, sota la direcció de Benjamín Heras, s'hi apleguen una trentena de joves d'Alacant, Barcelona i València, també algun de Madrid, i hi conjuguen les activitats d'esplai, turisme i companyonia amb les estrictament religioses. Abans, del 15 al 1 de juliol, s'hi han hostatjat 30 joves suïssos, dirigits pel pastor Eugène Porret, de Chaux-de-fonds, els quals hi ha conviscut amb joves del país, procedents de Barcelona, Palma, Reus i Sabadell els quals, el darrer dia, hi celebren un culte de clausura amb tota l'església de Capdepera. Humbert Capó hi dirigirà la llar, durant uns anys.

La matinada del 17 de març de 1955, als 82 anys, mor a Capdepera Margarida Morey Torres, vídua de Miquel Pascual Servera i coneguda com «*sa mestressa Canals*». Enterrada l'endemà, tant al cementiri com al culte fúnebre celebrat el diumenge 22, una nombrosa concurrència va acompanyar-ne les despulles i assistí a les cerimònies. Margarida va conèixer la Bíblia a través de l'exemplar que el seu pare havia comprat a un colportor, un dels tres que hi havia al poble, abans que Alou hi formés l'església. Era mare de Miquel i Magdalena Pascual i Morey, sogre del pastor Joan Capó i àvia del també pastor Humbert Capó, que en presidí les exèquies.¹²² Pocs dies abans, havia mort a Palma la seva germana major Francisca Morey Torres, als 86 anys, sogra d'Amadeu Alou i àvia de Juli Alou. El sepeli va tenir lloc el 7 de febrer a la capella de Ciutat.¹²³

A banda de la festa tradicional del 26 de desembre i de les estades d'estiu per a joves protestants nacionals o estrangers, Capdepera, a través de les instal·lacions de l'església local, s'especialitzà també com a lloc de reunió anual per als predicadors metodistes de l'illa. El 1955, durant tres dies del 18 al 20 de març, s'hi concentren els deu predicadors de Mallorca,¹²⁴ amb el lema «*L'església, la predicació, el predicador*». Les jornades foren dirigides per Humbert Capó i Gabriel Cañellas, llavors pastor a Menorca. A més d'aspectes religiosos i d'anàlisi de les dificultats d'evangelització a l'illa, també s'hi ensenyen tècniques de predicació.¹²⁵ El juliol

d'aquell any, Frances Maeda, secretària a Nova York del departament de joventut del Consell Mundial de les esglésies visita l'església de Capdepera i la seva casa pastoral, preparada com a llar juvenil d'estiu, acompanyada d'Humbert Capó. L'any següent, la reunió de predicadors laics de les esglésies mallorquines tindrà lloc del 16 al 19 de març, amb assistència de 15 persones, entre les quals alguns joves que es preparen per a la predicació. Hi assisteix Manuel Gutiérrez Marín, que hi dirigeix els estudis bíblics i hi parla de «*La vida cristiana en Crist*».¹²⁶

En realitat, aquestes trobades dels dirigents metodistes locals ja comptaven amb el precedent que s'havia instaurat amb la superintendència de Franklin G. Smith qui, l'agost de 1892, havia organitzat la *Primera Conferència Anual Metodista*, adreçada a tots els predicadors balears, i que consistia en una sèrie de conferències de formació per als *obrers* metodistes de Mallorca i Menorca, al seu propi domicili particular, al carrer Conquistador de Palma. L'experiència va tenir continuïtat almenys l'any següent, amb la celebració d'un segon cicle de conferències de formació per als *obrers* metodistes de les Balears, al domicili particular de C. Porri, al carrer de Villalonga, 51, al popular barri de Santa Catalina, a Ciutat.

A poc a poc, l'església anava creixent, com ho palesa l'admissió de dos membres nous, durant la primavera de 1958, concretament un jove matrimoni de qui no s'esmenta el nom.¹²⁷ A l'agost, el pastor Luis Ruiz Poveda passa unes setmanes amb la família a la casa pastoral. El mes següent, se'n torna a Extremadura José Morales, pastor auxiliar a les esglésies de l'illa durant un any i, finalment, aquell octubre hi arriba el candidat a pastor Pedro Arbiol, el qual s'establirà a Capdepera amb la família. Un cop mort Alou, l'església de Capdepera sempre havia estat atesa des de Palma i per això és comprensible l'alegria dels gabellins en ser-los presentat com a pastor resident el 12 d'octubre, vint anys després de la mort de l'únic pastor estable al municipi que havien conegut.¹²⁸ El mateix dia 12 té lloc el culte anual d'acció de gràcies per la collita¹²⁹ i els fruits duts a l'església són tramesos a l'hospital evangèlic de Barcelona.

L'ordenació al ministeri pastoral de Pedro Arbiol tindrà lloc el 4 de gener de 1959, a Capdepera, en un acte presidit per M. Gutiérrez Marín, president de la Iglesia Evangélica Española (IEE), juntament amb Joan Capó i el seu fill Humbert, els quals havien atès la congregació gabellina de Ciutat estant, des de 1943. Format al Seminari Evangèlic Unit de Teologia de Madrid i a la Facultat de Teologia d'Aberdeen (Escòcia), Arbiol tindrà cura, a més de Capdepera on residirà, de les missions de Porto Cristo i Manacor.¹³⁰ Dos dies abans, en reunió general de membres l'església, els protestants gabellins escullen el seu consell per a aquesta etapa nova, amb Sebastià Nebot, Mateu Moll i Magdalena Coll, encarregats de col·laborar amb el nou pastor en la direcció de la vida de l'església.¹³¹

Ja amb un pastor propi, l'activitat regular es revitalitza i, així, del dijous 30 d'abril al dissabte 2 de maig, hi haurà una nova edició de la trobada anual de predicadors de Mallorca a l'edifici del carrer de Sant Pere, aquest cop amb l'assistència d'Enric Capó, professor del Centre Evangèlic d'Estudis Teològics de Barcelona.¹³² El 4 març s'hi bateja la nina Margalida, filla d'Antoni Rico i Margalida Sans i, el 22, el nin Miquel, fill de Miquel Moll i Francisca Salas¹³³ i la parella formada per Antònia Marquet i Joan Moll, aquest ja resident a Capdepera, s'hi estableix un cop casats a Palma el 8 de març i s'integra a l'església, mentre, a l'abril, el pastor Sergio Carile, de Bolonya (Itàlia) visita la congregació gabellina i predica a la seva capella.¹³⁴ Amb l'arribada del bon temps i les vacances, augmenta l'assistència als cultes amb estiuejants estrangers i de la península, l'agent de la SBBE José Flores visita Capdepera i el nin Miquel, fill de Mateu Moll i Catalina, hi és batejat el 4 d'octubre.¹³⁵ Les activitats se succeeixen i el 10 d'octubre de 1959 l'església rep la visita d'un grup de creients suïssos, en una pràctica que esdevindrà habitual amb protestants de nacionalitats diverses. L'endemà, torna a organitzar-se el culte d'acció de gràcies per la collita, mentre el pastor ha d'atendre també, periòdicament, els residents evangèlics de Cala Rajada.¹³⁶

Els lligams entre els joves metodistes de Ciutat i els de Capdepera s'estrenyen més encara amb visites com la que els al·lots gabellins duen a terme a la capital de l'illa, el 13 de febrer de 1960. La petita expansió que coneix l'església, en aquestes dates, fa que hagin d'organitzar-se uns estudis bíblic especials, cada dilluns i dimecres, a més dels habituals del divendres, que ja es feien.¹³⁷ Aquest any, el diumenge de resurrecció, ja hi ha un servei de comunió en anglès, a les 10h del matí, amb assistència d'un públic divers, de diferents nacionalitats i també fidels locals. En aquest culte, l'organista era Rosa Castell i les joves Antònia Flaquer i Barita Pellicer, responsables de la música i el cor, seran felicitades pels fidels que han anat al culte, entre els quals el general sir W. Green i la seva muller. El mateix dia, una hora més tard, té lloc el servei religiós habitual, on acut l'alemany Dr Berg i esposa, de vacances a l'illa, el qual adreçarà la paraula als congregats i a qui després es durà a visitar el castell local.¹³⁸ Aquest any es reactivarà un grup de joves de l'Esforç Cristià, entre els quals Antònia Flaquer, i cada divendres a la nit es reuniran amb el pastor. Els joves assistents a la trobada hi dirigeixen les reunions de forma rotatòria, organitzen una petita biblioteca i realitzen excursions i sortides en grup.¹³⁹

L'any següent, es reben les visites dels pastors Kebler, de Basilea (Suïssa) i Eberhard, de Lió (França), així com del bisbe argentí Sante U. Barbieri. El diumenge de resurrecció torna a haver-hi també culte en anglès. El 30 d'abril, M.Gutiérrez Marín predica a Capdepera en el culte vespertí¹⁴⁰ i, el diumenge 10 juny de 1962, s'efectua el comiat de Pedro Arbiol, pastor resident des d'octubre 1958. El 24 d'aquell mes, ja es fa la benvinguda al

nou pastor, José Morales, que s'hi estarà durant cinc anys.¹⁴¹ Com ja és tradicional, els joves gabellins viatgen a Palma, on celebren una jornada de confraternització amb els joves de Ciutat, el 8 de desembre. El 1962, la jornada del 26 de desembre tindrà lloc a la capital, on es desplaçaran des de Capdepera i Porto Cristo per a celebrar-hi la festa infantil a l'entorn de l'arbre nadalenc.¹⁴² I el dia 1 de novembre de l'any següent, s'organitza a Palma una jornada de companyonia amb assistència de joves gabellins, en el transcurs de la qual es passen diapositives sobre Joan Calví, amb motiu del dia de la Reforma.¹⁴³

El març de 1964 se celebra a Capdepera un culte internacional, a càrrec del pastor Humbert Capó. L'església assisteix a la instal·lació del pastor José Morales i acull la trobada anual de predicadors de l'illa, del 6 al 17 de juliol, mentre que, per primer cop, s'organitza una escola dominical de vacances, amb els pastors Vallès i Morales. El pastor Vallès hi predica el diumenge 12 de juliol i Miquel Pascual visita el poble i hi predica en el culte nocturn del diumenge 26 del mateix mes, el dia en que és batejat el nin de nom Joan, fill del matrimoni de creients locals Moll-Salas. La setmana abans, el 19 de juliol, bona part dels creients gabellins assisteixen a la inauguració del nou temple de Palma, juntament amb els seus germans de fe de Manacor i Porto Cristo. Els membres de la comissió permanent de la IEE, Corvillón, Capó i García aprofiten l'estada a l'illa per a assistir a aquest esdeveniment, per a visitar també Capdepera. Com en estius anteriors, l'assistència de turistes espanyols i d'altres països europeus s'incrementa en aquests mesos de l'any i, a l'agost, hi predicarà l'estudiant de teologia Octavi Abril. La casa del carrer de Sant Pere acull els dies 15 i 16 d'agost una trobada de joves conjunta amb els al·lots de Palma i els de Porto Cristo, en la qual els estudis bíblics s'alternaran amb excursions.

El tradicional culte d'acció de gràcies hi tindrà lloc el 27 de setembre i hi assistiran creients de Ciutat, pastor inclòs. El 8 novembre s'organitza un servei fúnebre memorial per la mort d'Isabel Llaneras Sancho, de 83 anys, membre de la congregació local i, just una setmana després, s'hi commemorarà el dia de la reforma, coincidint amb el culte de la nit, en el qual es parlarà de Guillaume Farel, el predicador francès que, al costat de Calví, va desenvolupar un paper molt destacat en la introducció de la reforma a la Suïssa francòfona.¹⁴⁴ El 1965, el gabellí Miquel Pascual i Morey, nom destacat del metodisme en aquest país, tornava a residir al seu poble natal de Capdepera, amb la muller, Maria Bleyer, al lloc on s'havia convertit al cristianisme de l'evangeli, com tota la seva família, gràcies a la tenacitat i la capacitat de persuasió d'un home singular: Bartomeu Alou i Pons. Amb el retorn d'un dels noms més apreciats i respectats del metodisme gabellí, en particular, i mallorquí en general, es tancava en certa manera, el cicle vital d'una dissidència que, per a molts, havia donat sentit a la seva vida.

EL RETORN DE BARTOMEU ALOU

Recordo un horabaixa xafogós d'estiu a Capdepera, juntament amb Pere Fullana, quan la memòria popular gabellina ens parlava a través d'un amable acompanyant, tot recordant com l'autoritat franquista va fer fora del cementiri local les despulles de Bartomeu Alou. El gest miserable es dugué a terme d'amagat i fent passar el taüt per un forat realitzat en el mur del cementiri, considerant-lo indigne de sortir per l'entrada principal del recinte. Amb aquesta obra, gràcies a tots els que amb la seva ploma i la seva voluntat han fet possible que veiés la llum aquest llibre, podem dir que, simbòlicament, Bartomeu Alou ha tornat al seu poble, per la porta gran i amb tota la intensitat de llum del sol mediterrani. I, amb ell, ho han fet tota la congregació gabellina i, en certa manera, tots els que, al llarg de la història, s'han mantingut fidels a les seves conviccions més íntimes i profundes, havent de patir les adversitats pròpies de tota dissidència en un context hostil.

JOSEP-LLUÍS CAROD-ROVIRA

Director de la Càtedra sobre Diversitat Social de la Universitat Pompeu Fabra

Tarragona, 18 de novembre de 2013

Notes

¹ Vull agrair als promotors d'aquesta obra l'oportunitat de poder prologar aquest llibre. En realitat, aquest neix de la fel·liç coincidència de la publicació del meu article «De Tudurí a Alou», el 3 de febrer del 2013, al diari *El Punt Avui*, amb el projecte ja antic d'un seguit de gabellins de deixar algun tipus de constància pública rigorosa sobre Bartomeu Alou i la congregació que ell va fundar i dirigir.

² Josep-Lluís CAROD-ROVIRA, «*El protestantisme als Països Catalans. Una història subterrània*», treball en curs d'elaboració des de la Càtedra sobre Diversitat Social de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona. És a aquest treball que ens remetem, sempre que una nota aclaridora no n'especifiqui una altra font.

³ Inquisición de Mallorca, *Reconciliados y relajados. 1488-1691*, Barcelona, 1946.

⁴ Francisco Pons Vallès, *La Inquisición de Mallorca*, Palma, 1965, pàg. 140-14.

⁵ Francisco Pons Vallès, *La Inquisición de Mallorca*, Palma, 1965, pàg. 181-183.

⁶ Francisco Pons Vallès, *La Inquisición de Mallorca*, Palma, 1965, pàg. 128.

⁷ Per als inicis del protestantisme a Europa, vegeu Jean Baubérrot, *Histoire du Protestantisme*, PUF, París, 7a edició, 2010.

⁸ Sobre el protestantisme a Portugal, en aquest període, vegeu Rita Mendonça Leite, *Representações do protestantismo na sociedade portuguesa contemporânea*, Universidade Católica Portuguesa, Lisboa, 2009.

⁹ Reial Ordre del 30 de maig 1838.

¹⁰ El 12 de desembre de 1812.

¹¹ El 22 de gener de 1813.

¹² El 29 de juliol de 1826.

¹³ El 31 de juliol de 1826.

¹⁴ El 10 d'agost de 1826.

¹⁵ El 28 d'octubre de 1826.

¹⁶ Aguiló i Fuster, Marià, *Catálogo de Obras en Lengua Catalana impresas desde 1474 hasta 1860*, Madrid, 1923, pàg. 24.

¹⁷ Llei del 19 d'abril de 1855.

¹⁸ El 1852.

¹⁹ El 1853.

²⁰ Hi neix el 1856.

²¹ Nascut el 1858 a Rattvik (Suècia).

²² Nat a Monistrol de Montserrat el 1870.

²³ L'any abans, Fèlix Herrero Valverde, bisbe d'Oriola-Alacant, havia publicat una pastoral denunciant la circulació de publicacions protestants i literatura «irreligiosa» a la seva diòcesi.

²⁴ Al llarg de 1865.

²⁵ El 8 de novembre de 1868.

²⁶ El 2 de febrer de 1869.

²⁷ Nom donat als venedors i repartidors ambulants de textos bíblics i literatura protestant, els quals traguaven el material d'un lloc a l'altre, a pes de braços o damunt d'animals de càrrega.

²⁸ Tot i les reiterades visites efectuades a les Pitiüses —Joan Castell visitarà Eivissa i Formentera i Antoni Barri trobarà bona acollida entre carrabiners i guàrdies civils destacats a la Pitiüsa gran—, caldrà esperar encara un segle perquè el protestantisme hi tingui una presència estable. Així, el 1968, la joventut d'Esforç Cristià iniciarà obra missionera a Eivissa, amb l'evangelista Tomàs Ríos. Però no serà fins al 1977 que el matrimoni format per Àngel García Soto i Rosario Ibáñez Oliver, de la primera església baptista de València, duren l'obra baptista

a Eivissa i en constituïran l'església en el seu domicili particular, al carrer de Castella, 25, dos mesos més tard de les primeres eleccions democràtiques després de la dictadura.

²⁹ El dia 1 de setembre de 1871.

³⁰ Agost de 1871.

³¹ El setembre de 1871. La col·laboració amb més d'una denominació protestant serà una font permanent de problemes per a Tudurí i el desencadenant de la crisi que l'obligarà a abandonar la direcció de l'església fundada per ell i també a deixar l'illa, per a establir-se a Barcelona, on morirà.

³² Octubre de 1871.

³³ El 1871.

³⁴ El de 2 febrer de 1871.

³⁵ Carta del 7 de febrer de 1874. El recurs a la idea de catolicitat com a sinònim d'espanyolitat serà habitual en totes les èpoques, tot presentant els protestants com agents a sou de potències estrangeres i el protestantisme com una confessió religiosa estranya a la tradició espanyola.

³⁶ Agost de 1874.

³⁷ Setembre de 1874.

³⁸ Maig de 1877

³⁹ Sembla que, Alou i Castell, juntament amb alguns altres joves, podien haver acudit al temple amb un cert ànim renouer, fins i tot provocador, durant el culte, però van acabar seduïts per la frescor i la novetat de les idees exposades per Brown. Des d'aquell moment, tots dos nous conversos van mantenir una amistat sòlida, al llarg de tota la vida i, en el futur, Castell pronunciarà conferències i predicarà en cultes religiosos a Capdepera, en diferents ocasions (Dietari de Joan Castell, Arxiu Metodista, Església del carrer Tallers de Barcelona).

⁴⁰ Alou havia estat batejat a la cèntrica església catòlica de Santa Eulàlia, a Ciutat, i de nin havia fet d'escolanet.

⁴¹ Aquesta regió donà nom a l'himne *La Cévenole*, amb text de Ruben Saillens i música de L. Roucaute, considerat com *La Marsellesa* dels hugonots, els protestants reformats francesos, i va ser cantat per primer cop a Saint-Roman-de-Tousque (Llenguadoc), en un acte de commemoració de la revocació de l'edict de Nantes, celebrat el 23 d'agost de 1885.

⁴² *El Cristiano*, núm. 817, 14 agost de 1886.

⁴³ Salas Vives, P., *Guillem Cifre de Colonya. Un sant que no anava a missa*, El Gall Editor, Pollença, 1999.

⁴⁴ *La Aurora de Gracia*, periòdic fundat a Barcelona pel missioner gal·lès George Lawrence, incloïa regularment lliçons d'anglès, francès i alemany a les darreres pàgines de la publicació. D'altra banda, seran molts els pastors i evangelistes que, a més de conèixer llengües clàssiques, sobretot els que havien estat sacerdots catòlics, dominaran també l'anglès, el francès i l'alemany, idiomes en què estaran escrites bona part de les obres més destacades de literatura protestant, en contrast amb el monolingüisme o, a tot estirar bilingüisme, ambiental de l'època.

⁴⁵ El 1886. Gràcies a aquest desterrament forçat, acabà per establir-se a Alacant on féu possible l'obra magnífica de l'escola Model.

⁴⁶ L'afirmació és vàlida, en general, per a totes les denominacions: luterans, calvinistes, congregacionalistes, metodistes, baptistes, assemblees de germans, anglicans, etc.

⁴⁷ Alguns d'aquests llibres personals en català de F. G. Smith es conserven encara a la biblioteca de l'Arxiu de les antigues esglésies metodistes de Catalunya i Balears, de Barcelona, amb la signatura autògrafa del pastor anglès en els primers fulls.

⁴⁸ *El Cristiano*, núm. 2071, 22 de setembre de 1910.

⁴⁹ *Esfuerzo Cristiano*, núm. 134, febrer de 1909.

⁵⁰ *Esfuerzo Cristiano*, febrer de 1911.

⁵¹ *Esfuerzo Cristiano*, núm.170, febrer de 1912.

⁵² *Esfuerzo Cristiano* núm. 178, octubre de 1912.

⁵³ *Esfuerzo Cristiano*, març de 1915.

⁵⁴ *Esfuerzo Cristiano*, octubre de 1915.

⁵⁵ *Esfuerzo Cristiano*, febrer de 1916.

⁵⁶ *Esfuerzo Cristiano*, maig de 1916.

⁵⁷ *España Evangélica*, núm. 144, 26 d'octubre de 1922.

⁵⁸ *España Evangélica*, núm. 248, 23 de desembre de 1924.

⁵⁹ *España Evangélica*, núm. 637, 14 d'abril de 1932.

⁶⁰ *Esfuerzo Cristiano*, febrer de 1915.

⁶¹ En el fronts de batalla, la YMCA, organització internacional que aplegava els joves protestants disposava de barracots per a reunió i descans dels joves soldats protestants.

⁶² *La escuela dominical*, núm. 2432, 30 d'agost de 1917.

⁶³ *La escuela dominical*, núm. 2467, 2 de maig de 1918.

⁶⁴ *La escuela dominical*, núm. 2486, 12 de setembre de 1918.

⁶⁵ *La escuela dominical*, núm. 2435, 20 de setembre de 1918.

⁶⁶ *El Cristiano*, núm. 2442, 8 de novembre de 1917.

⁶⁷ Madeleine Souche, «*La foi d'un Catalan protestant, le colporteur biblique Joseph Cortès*», *Études roussillonnaises*, tome XXII, desembre de 2006, pàgs. 183-187.

⁶⁸ Madeleine Souche, *L'Église Réformée de France en Roussillon, ses origines et son implantation dans les Pyrénées-Orientales au XIXe et au début du XXe siècle (1830-1920)*. Église réformée de Perpignan, 1998.

⁶⁹ El quadre de predicació coincideix amb els anys de la guerra europea.

⁷⁰ *España Evangélica*, núm. 126, 22 de juny de 1922.

⁷¹ *España Evangélica*, núm.371, 3 de març de 1927.

⁷² 4 de maig de 1930.

⁷³ José Ramón Hernández Figueiredo, «*El protestantismo en la España de la I República a la luz de los informes del archivo secreto vaticano*», a *Hispania Sacra*, LXIII, 127, gener-juny 2011.

⁷⁴ No fou l'únic lloc. El 12 de novembre de l'any anterior, L'ajuntament de Terrassa convidà l'església baptista local a la cerimònia d'enderrocament del mur de divisió entre catòlics i "heretges", existent al cementiri, amb una comitiva festiva amb banda de música i estendards. S'hi llegiren textos del Nou Testament i el primer tinent d'alcalde, Samuel Morera, fill de protestants de Monistrol de Montserrat, féu els primers cops de mall per a la demolició de la paret.

⁷⁵ *España Evangélica*, núm. 637, 14 d'abril de 1932.

⁷⁶ *España Evangélica*, febrer de 1933.

⁷⁷ Els *mítings evangèlics* eren actes públics, amb un format similar a un míting polític, però de propaganda protestant i foren habituals en el període republicà a tot el país. El primer va tenir lloc al Teatre del Bosc de Barcelona, el 14 de juny de 1931, amb més de 2.000 assistents i un servei d'ordre integrat per joves amb un llaç amb la senyera quadribarrada envoltant el braç, amb la inscripció «*Joventut Evangèlica*». Una setmana més tard se'n celebrà un altre al Teatre Líric d'Oliva (la Safor) amb més de 3.000 assistents i, el mateix any, un altre al Gran Teatre de Xàtiva (la Costera). El març de 1932, 600 persones acudien a un *acte d'afirmació protestant* a Maó i al voltant de 250 a Es castell (Menorca). El mateix mes tenien lloc altres mítings al Teatre Pinazo de Burjassot, a Massanassa i a Aldaia, totes tres poblacions de la comarca valenciana de l'Horta i a Gandia (la Safor). I durant la primavera de 1933, més de 500 persones, en cada ocasió, eren presents en els acte d'afirmació protestant organitzats a Carlet (Ribera Alta) i a Castellar del Vallès.

⁷⁸ *España Evangélica*, març de 1933.

⁷⁹ *España Evangélica*, agost de 1933

⁸⁰ Com que, llevat de Mallorca, la resta del territori nacional amb presència protestant romangué fidel a la legalitat republicana, no es produïren represàlies personals. Però la germana de L. Hombro Ponzoa, pastor baptista d'Alacant, fou afusellada pels sublevats per la seva condició de mestra protestant, malgrat trobar-se en evident estat de gestació, a la seva Andalusia natal.

⁸¹ *El Cristiano*, núm. 769, 9 de setembre de 1885.

⁸² *El Cristiano*, núm. 769, 9 de setembre de 1885.

⁸³ *El Cristiano*, números d'abril i maig de 1919.

⁸⁴ La menció a Capdepera a l'hora d'inscriure's, per part de Benjamí Alou, si bé ja residia a Madrid, deu poder interpretar-se com un gest testimonial, de caràcter purament simbòlic, fins i tot sentimental, probablement d'homenatge filial al seu pare, Bartomeu. Va ser l'única vegada que el nom de Capdepera apareixia en un esdeveniment d'aquestes característiques.

⁸⁵ *Esfuerzo Cristiano*, gener de 1915.

⁸⁶ *Esfuerzo Cristiano*, núm. 210, juny de 1915.

⁸⁷ *La escuela dominical*, núm. 2357, 16 de març de 1916.

⁸⁸ *La Escuela Dominical*, núm. 2421, 7 de juny de 1917.

⁸⁹ Llibre d'estadística de l'Església Evangèlica de Palma, 1956.

⁹⁰ Llibre d'actes de matrimonis de l'Església Evangèlica de Palma, 1934-1955.

⁹¹ *El Cristiano*, núm. 2072, 29 de setembre de 1910.

⁹² *España Evangélica*, núm.396, 25 d'agost de 1927.

⁹³ *El Cristiano*, núm. 2120, 31 d'agost de 1911.

⁹⁴ Sebastián Vicent, Ramon-Bello Fuentes, Vicente-de la Piedra Simón, José P., ***Protestantismo y tolerancia en Aragón (1870-1990)***, Mira Editores, Saragossa, 1993.

⁹⁵ *España Evangélica*, núm. 396, 25 d'agost de 1927.

⁹⁶ *España Evangélica*, núm. 371, 3 de març de 1927.

⁹⁷ *El Evangelista*, núm. 21, 1 de setembre de 1885.

⁹⁸ Samuel Cortès, *Cien años de historia evangélica en Rubí. 1881-1981*, 1981, pàgs. 21-22.

⁹⁹ *Esfuerzo Cristiano*, núm.137, maig de 1909.

¹⁰⁰ Samuel Cortès, *Cien años de historia evangélica en Rubí. 1881-1981*, 1981, pàg.23.

¹⁰¹ *Esfuerzo Cristiano* octubre de 1916.

¹⁰² *El Cristiano*, núm. 2078, 10 de novembre de 1910. Aquell mateix any, les files protestants patien una altra baixa destacada, ja que moria Josep Banyuls, patró de pesca, artífex de l'església de Cotlliure (Rosselló), la primera comunitat protestant de Catalunya Nord, integrada per població autòctona catalana.

¹⁰³ *Constancia*, núm. 44, agost de 1946.

¹⁰⁴ *Rayos de luz y vida*, núm. 38, gener de 1947.

¹⁰⁵ 19 de febrer de 1947.

¹⁰⁶ Agost de 1947.

¹⁰⁷ El 20 de setembre de 1947.

¹⁰⁸ *Rayos de luz y vida*, núm. 40, març de 1947.

¹⁰⁹ *Rayos de luz y vida*, núm. 46, setembre de 1947.

¹¹⁰ *Rayos de luz y vida*, núm. 50, gener de 1948.

¹¹¹ *Rayos de luz y vida*, núm. 51, març de 1948.

¹¹² *Rayos de luz y vida*, núm.53, maig 1948.

¹¹³ *Esfuerzo Cristiano*, 21, març 1951.

¹¹⁴ Corresponent al número 14 de la tercera època d'aquesta publicació.

¹¹⁵ *Esfuerzo Cristiano*, núm.21, març de 1951.

¹¹⁶ *Carta circular a los evangélicos españoles*, núm.58, agost de 1949.

¹¹⁷ *Carta circular*, núm.103, maig de 1953.

¹¹⁸ *Carta circular*, núm.73, novembre de 1950.

¹¹⁹ *Carta circular*, núm. 197, maig-juny de 1967.

¹²⁰ *Carta circular*, núm.87, gener de 1952.

¹²¹ *Carta circular*, núm.100, febrer de 1953.

¹²² *Carta circular*, núm.103, maig de 1953.

¹²³ *Carta circular*, núm. 101, març de 1953.

¹²⁴ Llevat del de Porto Cristo, impedit d'assistir-hi.

¹²⁵ *Carta circular*, núm.128, juny de 1955.

¹²⁶ *Carta circular*, núm. 141, maig-juny de 1957.

¹²⁷ *Carta circular*, núm. 147, maig-juny de 1958.

¹²⁸ *Carta circular*, núm.149, octubre-novembre de 1958.

¹²⁹ Aquesta festa, d'origen clarament protestant, al nostre país només la trobem a Capdepera, si bé és una data anual molt assenyalada als Estats Units el quart dijous de novembre o bé al Canadà el primer dilluns d'octubre.

¹³⁰ *Carta circular*, núm. 151, gener-febrer de 1959.

¹³¹ *Carta circular*, núm.152, març-abril de 1959.

¹³² *Carta circular*, núm.154, juliol-setembre de 1959.

¹³³ *Carta circular*, núm. 154, juliol-setembre de 1959.

¹³⁴ *Carta circular*, núm. 153, maig-juny de 1959.

¹³⁵ *Carta circular*, núm. 155, octubre-novembre de 1959.

¹³⁶ *Carta circular*, núm.156, desembre de 1959.

¹³⁷ *Carta circular*, núm.157, gener-febrer de 1960.

¹³⁸ *Carta circular*, núm. 159, maig-juny de 1960.

¹³⁹ *Juventud Cristiana*, núm.5, gener-febrer de 1962.

¹⁴⁰ *Carta circular*, núm.165, maig-juny de 1961.

¹⁴¹ *Carta circular*, núm 172, juliol-octubre de 1962.

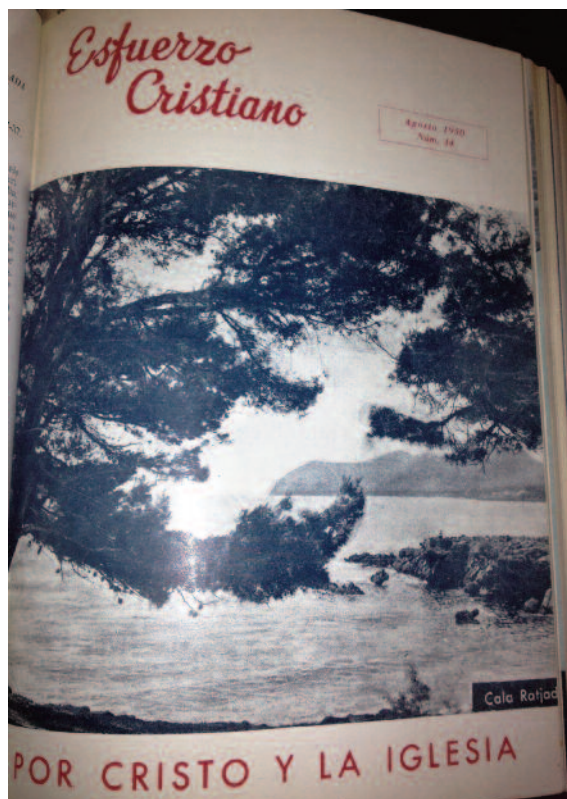
¹⁴² *Carta circular*, núm.174, gener-febrer de 1963.

¹⁴³ *Carta circular*, núm.180, abril-maig de 1964.

¹⁴⁴ *Carta circular*, núm.183, desembre de 1964.

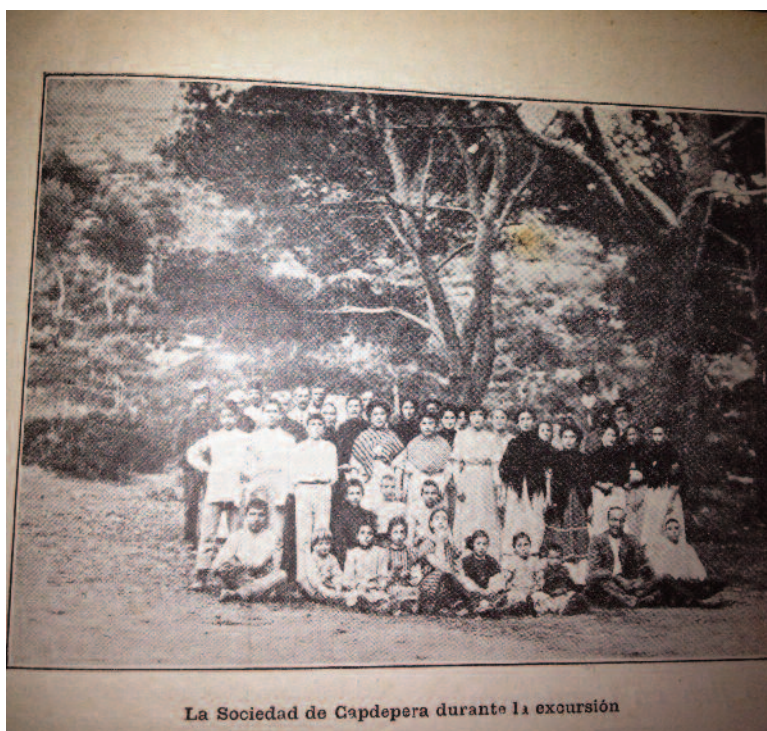

Joan Bibiloni.

El Cap Vermell, vist des de na Ferradura, Cala Rajada, a la coberta d'*Esfuerzo Cristiano*.

Excursió de la comunitat metodista a Canyamel. Publicada a *Esfuerzo Cristiano*.

La Sociedad de Capdepera durante la excursión

Totes les fotografies que
acompanyen aquest text
pertanyen a l'Arxiu
Carod-Rovira.

VISTO Y OÍDO

Postal de Capdepera

por GABELLINA

Nuestra "Roqueta" (así llamamos a nuestra isla los mallorquines) no es tan pequeña como algunos creen. Mide una superficie de 3.411 kilómetros cuadrados. Es la mayor de las Baleares y está sólo a unos 167 kilómetros de la costa de Valencia.

Palma, la capital, está situada al fondo de una amplia bahía al Oeste de la isla. La enorme afluencia de turistas le comunica una policromada animación. Pero dejemos Palma y atravesemos la isla hasta el extremo oriental. Después de recorrer unos ochenta kilómetros por carretera o unos cien kms. si viajamos en tren, llegaremos a ese pueblo que recibe su nombre del cabo Pedro (Cap de Pere) que sostiene un faro, guía de los navegantes que se dirigen desde Francia a Argel y otras rutas.

Capdepera está a unos dos kilómetros de la costa, rodeado de pequeñas colinas, descansando entre las suaves laderas de dos de ellas, en una elevación de unos 200 metros. Esta posición, y la inclinación del terreno hacia el mar, ofrece a sus habitantes un paisaje lleno de belleza, teniendo como fondo el mar de un azul brillante, recortado por una costa baja, rocosa, festoneada por pequeñas calas y suaves playas abrigadas por frondosos pinares. Además todo el terreno que circunda la población, está

ricamente cultivado y plantado de almendros, higueras, olivos y algarrobos.

Este retirado pueblecito, que cuenta con más de cuatro mil habitantes, es muy activo. Sus habitantes, no sólo son madrugadores, sino que se acuestan tarde. Los hombres trabajan asiduamente el campo, pero las mujeres se ocupan en la industria de toda suerte de cestas, capazos y espuelas de palmito. Desde lo más basto hasta lo más fino y gracioso, confeccionan con una ligereza pasmosa, las mujeres de Capdepera. Como este artículo es de poca duración, ligero, flexible y práctico en el uso, es muy solicitado, exportándose a la Península y también al extranjero. Los que visitan Mallorca, siempre se proveen de esas lindas cestas y bolsos. Causa verdadera admiración ver trabajar a las mujeres "gabellinas" (así es el nombre gentilicio) en esa industria. A los dos años de edad inclinan ya a sus pequeños de ambos sexos a ese trabajo que no requiere otra maquinaria que unos dedos ágiles, firmes y seguros. Hay niñas de ocho años que ya ganan así para comprarse el vestido de fiesta o los zapatos, o ambas cosas, trabajando los ratos que les deja libre la escuela.

Los hombres ayudan a sus mujeres trabajando durante las veladas de invierno.

En ese bello rincón de la "Isla de la Calma" ¡qué bien le va ese calificati-

VISTO Y OIDO

201) hace unos setenta años empezó a predicarse el Evangelio. Un joven de unos 24 años, don Bartolomé Alou, natural de Palma, se trasladó allí con sus padres, después de haber aceptado el Evangelio en Palma por la predicación de don Guillermo Brown. El pueblo acogió entusiasmado la Verdad. A los pocos años, había ya abiertos en el pueblo dos locales para el culto evangélico.

Se abrieron también escuelas de niños, niñas y adultos y pronto alcanzaron fama. La labor cultural fue tan eficaz, que aun hoy se hace observar que es más fácil encontrar analfabetos entre la juventud, que entre las personas que sobrepasan los cuarenta años. Es muy frecuente encontrar a ancianos de ochenta años que aprendieron a leer y escribir en las Escuelas Evangélicas.

La Obra creció rápidamente, despertando el celo y el rencor de los elementos católicos. Se inició una violenta persecución hacia el año 1893, llegando a clausurar el local de culto, teniendo que reunirse los hermanos en pequeños grupos en diversos lugares. Aunque algunos naufragaron en la fe, los demás se

afirmaron en ella, pero el progreso quedó notablemente frenado.

Los últimos acontecimientos han vuelto a sacudir ese combatido grupo de creyentes, mas no han logrado extinguir la llama que permanece viva.

Así, al extremo oriental de la isla, desarrolla una creciente actividad un grupo de unos veinte fieles, acompañados de un número mayor de simpatizantes y asistentes y un ambiente popular tan propicio, que no pierde oportunidad para manifestar su agrado por el Evangelio y los protestantes.

Hace tres años que se ha reorganizado el "Esfuerzo Cristiano" con los pocos jóvenes que quedaban del anterior grupo de 1936. Y aunque sean pocos los frutos, su esfuerzo es grande.

Así como la Roqueta tiene las características de calma y luminosidad, el grupo de creyentes en Capdepera tiene una vida tranquila, sin manifestaciones estridentes; pero su luz es firme, como la del faro situado en el promontorio del cabo Pedro, y señala la senda segura de la Verdad y la Vida Eterna en Cristo Jesús.

PRESENTAMOS una vista parcial de la Capilla de Capdepera. En primer término el púlpito y detrás, en plano superior, el armonio.

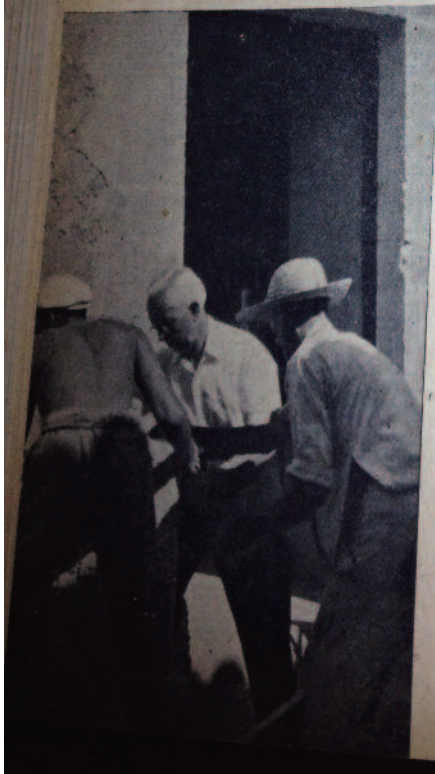

Con el pico y la pala

EN CAPDEPERA

Un grupo de estudiantes ingleses, de las Universidades de Cambridge y Oxford, pertenecientes todos a la Iglesia metodista, han estado durante unos quince días en las obras de reforma de la casa pastoral de Capdepera, bajo la dirección, como un traba-

Bajo el sol de verano.

jador más, del pastor don Jorge Bell, de Barcelona. El campamento empezó el día 8 de julio y terminó el día 23.

En un clima caluroso, bajo un sol abrasador, y en condiciones de hospedaje tan incómodas como rudimentarias, estos jóvenes han venido a Capdepera a vivir el placer de sus vacaciones en el cansancio y el sudor y las llagas de las ampollas. Pacientes y abnegados, sin queja ni malestar, han estado dándole a la tierra y a la roca con pico y pala para cavar fosa, pozo y canalizaciones, dejando listo el funcionamiento de evacuación de aguas para las instalaciones sanitarias, de lo que, poco días después, había de ser el Hogar de Verano para la juventud de E. C. de Levante y Baleares.

Además, la presencia de esta juventud alegre y creyente, animó los cultos de la iglesia de Capdepera con aquella simpatía y calor espiritual que puede expresarse en cualquier idioma y ser entendido sin diccionario ni gramática en cualquier otro. De todo ello, damos gracias a Dios porque de El viene esta unión espiritual y el enriquecimiento de la vida fraternal en la iglesia. Queda también patente nuestra gratitud a estos jóvenes amigos y hermanos.

Ahora que hemos vivido esta experiencia, por primera vez aquí, de un campamento internacional de trabajo, podemos dar un testimonio de su eficacia. Su eficacia consiste en que además del trabajo material realizado

(Pasa a la página 226)

La comunitat metodista gabellina, en una fotografia publicada a *Esfuerzo Cristiano* el novembre de 1909.

Joves a Capdepera un estiu dels primers anys 50.

Creu a l'arena. Munt Gros. Estiu de 1954.

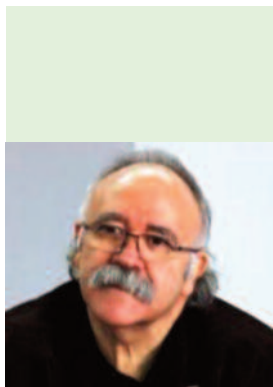

Imatges d'estiu a Capdepera.

Dibuix de Capdepera a *Esfuerzo Cristiano*.

Entrevista a Josep Lluís Carod-Rovira

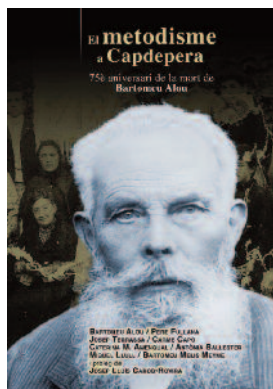
En el marc de l'imprescindible dinar previ a les «Jornades del Metodisme a Capdepera» tinguérem ocasió de xerrar amb alguns dels ponents. Lògicament, teníem moltes ganes d'entrevistar en Josep-Lluís Carod-Rovira i aprofitàrem el moment dels cafès per pair les viandes i els seus sucosos comentaris.

Cap Vermell: Com vas conèixer el projecte d'aquest llibre de les Jornades del Metodisme a Capdepera?

J.L. Carod-Rovira: Jo vaig fer un article al diari *El Punt Avui* que es deia «De Francesc Tudurí a Alou», on feia referència als aniversaris importants que s'havien produït el 2013 dins la història del protestantisme i, un dia, amb una conversa telefònica amb en Miquel Llull em va dir que podria estar bé fer alguna cosa a Capdepera, unes jornades, una publicació o alguna cosa. I a partir d'aquí l'acollida va ser magnífica i la cosa ja va rodar sola. Es va fer el disseny del que és aquest llibre i a mi se'm va dir si volia fer el pròleg; jo encantat, i el pròleg es va convertir en un estudi concret d'aspectes que em semblava que els altres autors no tractarien tant, que situaven Capdepera en el context nacional i internacional històric i polític de cada moment; com penetra el protestantisme al país i particularment a la illa de Mallorca; i per quins motius les coses evolucionen d'una manera o d'una altra. Fins arribar a aquest text que, no tinc cap dubte, a partir d'ara, serà un llibre de referència en la història del protestantisme al nostre país.

CV: Què opines del resultat d'aquest llibre?

CR: El resultat és magnífic, sobretot perquè, més enllà de reproduir documents difícils de trobar, com són els textos memorialístics d'en Bartomeu Alou que si no vas a consultar-los una revista concreta no pots accedir-hi, hi ha tot un seguit d'estudis sobre el que va ser el l'església metodista local i les implicacions que va tenir en la vida de la població; no només en l'àmbit de la religió, sinó també social, polític, cultural i de pensament, la qual cosa dóna a Capdepera la fesomia d'una societat local amb una vitalitat extraordinària i amb un interès per la diversitat de creences, pensament i ideologia segurament amb una intensitat impròpia del pes

demogràfic que tenia en el moment que aquesta església començà a funcionar. El llibre està tan bé que, a partir d'ara, qualsevol referència que hi pugui haver a l'estudi del protestantisme en general, no només del metodisme, a Mallorca i a les Balears l'haurà de citar com llibre de referència.

CV: El qualifiques com la història d'una dissidència. Pel que has estudiat, Capdepera és un poble dissident?

CR: Bé, en el procés polític que es viu ara en el Principat de Catalunya hi ha uns quants centenars de municipis que s'han declarat «municipi català lliure» i podríem dir que, en certa manera, a Capdepera sempre hi ha hagut una part de la societat local que ha estat de pensament lliure, que ha tingut una visió pròpia de la realitat, que se l'ha mirat amb uns ulls diferents a la mirada oficial dels sectors dominants en cada àmbit, sigui l'àmbit econòmic, polític, religiós, de pensament. Que sempre hi ha hagut persones amb una mirada pròpia sobre les coses i amb una visió crítica. Que no s'han limitat a reproduir el pensament d'altres sense cap visió distinta o sense tenir la capacitat de dir jo vull experimentar per mi mateix si el que veig i el que passa és veritat, sinó que sempre ho han fet ells directament. Això que aquí s'estudia des de la perspectiva religiosa es pot estudiar des d'altres perspectives: per exemple, el pes destacat de l'espiritisme i el pes important del moviment republicà sobten, i potser serien algunes de les coses que caldria estudiar. Sorprèn una mica que no hi hagi coneixement de l'existència de la maçoneria a Capdepera. Estic convençut que n'hi havia d'haver, perquè es donen totes les característiques per a una mínima presència maçònica a Capdepera, però totes les dissidències, quan arriba la dictadura, pateixen. El metodisme era una dissidència, com ho eren el republicanisme, el socialisme, l'espiritisme, i també ho era la maçoneria, amb la diferència que la maçoneria tenia una caràcter secret per la seva pròpia naturalesa i, per tant, no en sabem res. Però estic convençut que va existir maçoneria a Capdepera.

CV: Tot hi alguns intents de l'església catòlica, no hi va haver unes reaccions tan violentes com d'expulsar els metodistes, o d'agressions. L'església catòlica aquí era més tolerant o no?

CR: No crec que fos més tolerant, perquè aquí va haver missions importants, anades i vingudes del bisbe i un vicari molt guerrer, sinó que crec que, de tota l'illa, el municipi on el metodisme no tenia una presència marginal era, precisament, Capdepera. No parlàvem d'unes quantes persones, sinó que tenien un pes específic com grup cohesionat, que reproduïa el que passa amb totes les minories, és a dir amb una tendència endògena: es casaven entre ells. Això passa a totes les minories; passa amb els jueus, passa amb els emigrants de les balears a qualsevol país del món si estan agrupats. Això és normal. Però crec que aquí era l'únic lloc on s'havia traspassat la frontera de la marginalitat i la minorització per tenir un cert pes social. Amb una expressió que no m'agrada gens però servirà

per entendre'ns, el metodisme va arribar a ser una força viva a Capdepera. L'opinió dels metodistes pesava en el context de la població i la seva influència no es limitava només als qui eren metodistes sinó que abastava al conjunt del municipi i al conjunt de la població.

CV: Parles de la història d'una dissidència. Dissidència, al cap i la fi, és anar contra l'ortodòxia imperant en cada moment. Transportant això cap a la situació actual i a la situació política, la dissidència del catalanisme, per dir-ho així, envers aquesta ortodòxia espanyolista, com es viu des del bàndol dels dissidents?

CR: Es viu amb la satisfacció que comporta saber que, en el teu país, ja no és dissidència sinó que ets majoria. En aquests moments, els dissidents són uns altres, la majoria de la societat a Catalunya opta per convertir el principat en un estat independent, i la característica essencial d'aquest voluntat és que no és una voluntat nacionalista, sinó que és una voluntat nacional. És a dir, que té una visió inclusiva, no està adreçat als catalans de naixement, sinó als catalans de sentiment, que entén que ser català no és una herència ni pot ser una imposició, sinó que és una elecció i una voluntat, per tant és català qui en vol ser, al marge del lloc on hagi nascut, de la llengua que parli a casa seva, o dels llinatges que porti cadascú. Perquè, si depengués d'això, resultaria que un gran autor teatral com és Àngel Guimerà no seria català perquè va néixer a les Canàries, o l'inventor de la sardana moderna, que era Pep Ventura, era de Còrdova, o un senyor que treballava de rei, que es deia Jaume I, tampoc seria català perquè no va néixer a Catalunya. Si ser català depengués dels llinatges tindríem algun problema i greu, perquè llinatges com Ferrer, com Bosch, com Fuster, com Milans, són llinatges catalaníssims, però de vegades, quan els ajuntes i, per exemple, fas Milans del Bosch, no et surt catalaníssim, et surt molt fatxa; per tant, tampoc depèn dels llinatges. Ni depèn tampoc de la llengua que cadascú parla en la intimitat, doncs si resulta que Aznar parla català en la intimitat, voldria dir que Aznar és català, i aquí sí que la ciència fallaria estrepitosament, no?

CV: A nosaltres, el que ens preocupa també, tot i que mirem amb gran atenció el que passa a Catalunya, és el que passa a les Illes. Veiem que a Catalunya la donen per perduda i que ni el País Valencià ni les Illes Balears se'ls han d'escapar, i que la repressió comença a ser molt més forta.

CR: Això és un moviment evident i lògic per part d'un estat a qui fa por la democràcia. L'estat espanyol és un estat al·lèrgic a la diversitat que mai no ha acceptat la diversitat lingüística, cultural, nacional, religiosa com un valor, no és una riquesa sinó que és una cosa que fa nosa, que molesta, que fa angúnia. Mai no ho ha acceptat així i, per tant, ara que a Catalunya s'ha fet un pas endavant, es tracta que no segueixin el pas de Catalunya aquells territoris on la llengua, la cultura i la història

són les mateixes, i també potser la mateixa la voluntat si ho vol democràticament la majoria de la societat. Per això, les passes que s'estan fet actualment, tant des de l'estat com des d'aquelles institucions autònomes on governa el Partit Popular són tallar amarres i tallar qualsevol mena de vincle, lligam, relació o contacte amb qualsevol cosa que els relacioni amb Catalunya. Això es fa suprimint mitjans de comunicació en llengua catalana, en el cas del País Valencià, Canal 9 o Catalunya Ràdio; o en el cas de les Balears, suprimint la Direcció General de Política Lingüística, suprimint el Servei de Català, també suprimint la Televisió de Mallorca; i, en canvi, molt encertadament, creant el que fins aquell moment no hi era, i ho fa el govern Bauzá: la Direcció General de Caça, absolutament necessària quan es tracta de caçar la llengua i la cultura pròpies de les Balears. Això només ho pots fer si tens una Direcció General de Caça, per això has de suprimir la Direcció General de Política Lingüística i crear-ne una de caça, o suprimir les quatre barres, o suprimir tota la batalla simbòlica. Ells saben perfectament el que estan fent. Perquè, amb els mitjans de comunicació compartits en la mateixa llengua, molta gent se n'adonava que el que parlem no és que sigui igual, sinó que és el mateix. I quan comences a tenir la consciència que comparteixes no només una realitat cultural, sinó que comparteixes també uns mateixos problemes, pots arribar a la conclusió que pots arribar a compartir les mateixes solucions. I això és just el que no volen, perquè Catalunya, les Balears i el País Valencià som els màxims contribuents als pressupostos generals de l'estat i al producte interior brut de l'estat. De manera que, aquests dies que Rajoy s'omple la boca del pes del turisme en l'economia de l'estat espanyol, si tu d'aquest turisme hi treus Catalunya, les Balears i el País Valencià, veus que el turisme a Espanya està baixant, perquè la comunitat on el turisme ha caigut en picat és justament Madrid, i ja des de fa aproximadament un any, l'aeroport de Barcelona passa al davant de l'aeroport de Madrid on les inversions que s'hi ha fet han estat absolutament multimilionàries. El que es tracta és d'això: que no s'encomani al País Valencià i a les Balears la convicció que administrant-nos nosaltres mateixos viuríem millor que no pas administrant-nos des de Madrid. Entre d'altres coses, perquè no importaria pagar l'impost revolucionari de la hispanitat inútil, i dic que és inútil perquè no és útil per a cap de les dues coses per a les que serveix un estat. Un estat serveix per a dues coses: una, per garantir l'expressió nacional de la cultura, i és obvi que per això l'estat espanyol no ens serveix, perquè és un estat que ens persegueix culturalment; i per assegurar unes condicions materials de vida digna i prestacions socials dels ciutadans i, òbviament, per això l'estat espanyol tampoc ens serveix. Per tant, és d'insensats continuar volent viure en aquesta situació; aleshores, quan la dependència és inútil l'únic que apareix com útil és la independència dels pobles.

CV: Després de les males gestions i amb tants casos de corrupció, com s'expliquen aquestes majories del PP a les Illes i al País Valencià?

CR: Els mecanismes de poder són molt importants i, després, hi ha un paper clau dels mitjans de comunicació. D'entrada, si anem al País Valencià, ¿quins mitjans de comunicació, públics i privats, hi ha en la seva llengua pròpia? S'acaba ràpid: el setmanari El Temps i un parell de digitals, prou. Després, algunes emissores de ràdio locals, benemèrites, no de la Guàrdia Civil però benemèrites, i s'ha acabat el tema. I aquí ja sabem el que tenim. Per tant, si tu llegeixes uns diaris determinats, escoltes unes ràdios determinades i veus unes televisions determinades, que són les úniques a les quals la gent accedeix amb normalitat tècnica, i que reproduïxen la veritat oficial, la gent acaba creient la veritat oficial. Tot el que està passant aquí amb el director de l'IES Marratxí o amb els directors de les escoles de Maó i tota la repressió que hi ha a les escoles, llegint la premsa groga espanyola que es publica aquí, feliçment amb algunes excepcions, doncs la veritat està totalment tergiversada. Jo crec que, com el que ha fet una part dels governants vinculats al PP, segons el que diuen els jutges, és un saqueig a les arques públiques, i alguns d'ells ja són a la presó, amb la impunitat amb que ho han fet fins ara, crec que no ho podran continuar fent en el futur; jo confio que, en unes properes eleccions, ni a les Balears ni al País Valencià la confiança dels ciutadans i les ciutadanes vagi adreçada cap a una gent que va contra els interessos del seu propi país i només pensa en els seus propis interessos econòmics. El cas de les Balears és insòlit: segurament amb el de València deu ser l'únic govern del món que fa de la lluita contra la pròpia identitat bandera prioritària de la seva acció de govern. Per tant, és d'un masoquisme nacional sense precedents.

CV: Als Borbons els queda molt de temps de vida?

CR: Els Borbons tenen una llarga vida per endavant als museus d'Espanya. Crec que és més que evident que formen part d'una dinàmica que la història només els pot reservar un espai en un museu i punt. Però això, en tot cas, és una cosa que han de decidir els ciutadans espanyols i jo no m'hi vull pas posar. Quan Espanya tingui de veïna, a més de Portugal, França i Andorra, també a Catalunya com estat, i crec que com veïns funcionem tots millor, Espanya tindrà un problema greu, que serà ella mateixa. Espanya haurà de fer front als seus propis fantasmes, als seus propis dimonis, i haurà de plantejar-se si realment, tal com ha viscut fins ara, Espanya continua tenint sentit. Jo crec que no en té, però alguna cosa d'Espanya ha de quedar per a què n'acabi tenint. I hauran de fer front al tema de la forma d'estat que adopten, això no aguanta més; però també als nivells de corrupció i als nivells d'incompetència que hi ha entre els sectors dirigents, són exagerats.

CV: PP i PSOE, quant a resultats pràctics, vénen a ser el mateix com sembla des de fora?

CR: No és exactament el mateix, perquè seria injust dir que són exactament el mateix: la cultura i la tradició de les quals vénen són diferents. El PSOE guarda les formes, el PP, no; però, a la pràctica, el PSOE el que fa és atrinxerar-se rere un discurs retòric de federalisme però que no té cap credibilitat perquè, quan a Espanya han manat els federals, primer Felipe González i després Rodríguez Zapatero, no han federalitzat absolutament res. Ni cent metres de via fèrria, ni una companyia de la Guàrdia Civil; és a dir, no han federalitzat res de res de res. Per tant, el federalisme és un recurs retòric que no té sentit perquè, per federar-se, com a mínim han de ser dos; i jo no conec ningú, absolutament ningú que vulgui federar-se amb Catalunya. Això és com aquell qui diu: «Em caso. Amb qui? Mira, de moment no he trobat ningú». Doncs això és exactament igual: a Espanya no hi ha federalistes, i és del gènere estúpid defensar un discurs federalista quan no hi ha ningú qui vulgui federar-se amb tu. És simplement una estratègia que es fa servir per guanyar temps i per frenar el procés cap a una altra cosa. A Catalunya la tradició de l'esquerra catalana era fonamentalment federalista fins que han constatat que no hi ha res a fer i que, per tant, és picar en ferro fred. Espanya és, ho he dit abans, al·lèrgica a la diferència, Espanya no admet la diferència: una llengua, una cultura, una nació, una bandera, una religió, punt, ja està; és molt senzill. Espanya és un projecte nacional tancat i acabat, i no pot ser d'una altra manera. A més, Espanya està encantada de conèixer-se, Espanya és així. El nostre cas és diferent, som societats obertes, societats que pràcticament des del seu naixement han estat terra d'acollida, i aquí ve gent de tot arreu, i gent de fora que acaba convertint-se en gent de dintre, i que ja sap que aquest és el seu país, que morirà aquí, i l'enterraran aquí, i que és el país dels seus fills, i ja està. En castellà diuen aquella frase tan ben dita que «*uno no es de donde nace sino de donde pae*». Doncs la gent ha d'estimar el país on ha nascut, però no ha d'anar contra el lloc on viu i on treballa i el que ja és el país dels seus fills. I per tant, la gràcia de les nostra societats, a les Illes Balears, al País Valencià, a Catalunya, és que són nacions en construcció permanent, és a dir, amb una identitat que es va renovant d'una manera permanent, no és exactament sempre la mateixa. Però, en canvi, permet que la gent de fora, que ha vingut aquí amb voluntat de ser gent de dintre, contribueixi al disseny d'allò que vol ser aquesta societat. Només cal agafar una guia telefònica, que canvia no només per la poca gent que tenia telèfon fa cinquanta anys, sinó que agafes una guia telefònica de Mallorca de fa cinquanta anys i una d'ara i no se semblen gens. Vol dir que aquí ha vingut molta gent i Mallorca continua sent Mallorca, però és una Mallorca mallorquina diferent de fa cinquanta anys, com Catalunya és diferent de fa cinquanta anys, però el poble vol tirar endavant. I el que no es pot mantenir és intentar que l'aigua estigui dins un cistell de vímet, perquè

aguanta molt poc temps, de seguida se'n va. I entre uniformitat i diversitat, allò que ens fa fort a nosaltres és la diversitat.

CV: Què ha passat amb el PSC?

CR: Què ha passat? Què ha passat res?

Rialles...

CV: Nosaltres veiem les notícies a través de la premsa...

CR: Crec que el PSC està descol·locat, no entén el que està passant. El PSC ha estat un partit important a Catalunya i que avui va, cada vegada més a passes accelerades, cap a la irrellevància política, perquè no entén el que passa. I no ho entén, fonamentalment, per una cosa, i cada vegada estic més convençut: el gran error del PSC ha estat adonar-se que, inicialment, rebia molt de vot de catalans nascuts en diferents llocs d'Espanya; i, inicialment, amb la millor de les intencions, feia una política com de sobre-protecció d'aquests catalans procedents de la immigració. Sobre-protecció que en algun moment podia tenir sentit però que, després, el que feia no era més que recordar-los a cada moment que ells, els seus pares, els seus avis, era gent que venia d'Andalusia, de Múrcia, d'Extremadura o de no sé on, i a algú que ve de fora, no li has d'estar recordant tota la vida que va venir de fora! Algú que ve de fora vol ser de dintre i, per això, en els cinturons industrials de Catalunya (*el PSC*) ja va sent rellevat en molts municipis. Perquè, si una persona va venir, va ser perquè en el lloc on estava no se li garantien unes condicions de vida dignes, no? La misèria, la pobresa, les dificultats econòmiques... el que fos l'expulsava de la seva terra, i venien a Catalunya. Per això ara hi ha fenòmens tan positius com el d'associacions integrades de catalans de llengua familiar castellana que estan a favor de la independència amb normalitat. I això, el PSC no ho ha entès. O, al menys, els actuals dirigents del PSC.

CV: No cal dir que estaríem molt de temps parlant, però ens esperen les Jornades del Metodisme a Capdepera. Moltes gràcies!

Sa Tortuga (Capdepera), 24 de gener de 2014

De Tudurí a Alou

Josep-Lluís Carod-Rovira

Polític i escriptor

La història de la segona confessió religiosa del país, el protestantisme, és avui, encara, una història subterrània. Recordar-ne algunes efemèrides pot contribuir a visualitzar uns fets que formen part del nostre passat i patrimoni col·lectiu.

Així, enguany fa 300 anys del tractat d'Utrecht, pel qual Menorca passa oficialment a domini britànic, en un primer mandat fins al 1756, durant el qual s'obre una capella anglicana al costat del castell de Sant Felip, vora el port de Maó. I en fa 200 que, de Gibraltar estant, la Societat Bíblica Britànica i Estrangera comença a distribuir textos bíblics, sobretot cap a Amèrica, si bé exemplars del Nou Testament, de lectura prohibida, acaben arribant a alguns ports de les Illes Balears, a través de les tripulacions. I 175 d'ençà que nombrosos exemplars de bíblies protestants, és a dir sense notes i només amb el text de les escriptures, entrades clandestinament al país, són utilitzades com a llibres de text en algunes escoles alacantines o venudes al Cafè del Lleó, cèntrica fonda de la ciutat. Mentrestant, Basilio Antonio Carrasco, bisbe catòlic d'Eivissa, envia un escrit a la reina d'Espanya Maria Cristina, denunciant la profusió de literatura protestant existent. És el mateix 1838 que, en un informe del pastor Massé, de Nimes, apareixen les primeres estadístiques sobre la presència protestant a Perpinyà: només hi ha un català. Els 22 membres restants de la congregació rossellonesa procedeixen d'altres indrets, sobretot de diferents regions franceses.

Fa 150 anys que J. F. Latrobe Bateman, enginyer anglès impulsor de la dessecació de l'Albufera de Mallorca, obre una capella anglicana al seu domicili de Sa Pobla i el també enginyer William Greene s'instal·la a l'illa, on esdevé un activíssim propagandista religiós. El mateix 1863, George Lawrence recorre el país en missió evangelitzadora i coincideix amb G. T. Chapman en la seva visita a Barcelona i València, on l'agent evangèlic J. F. Ogle ja duu una campanya de difusió de la Bíblia. Joan B. Cabrera, jove escolapi valencià i futur primer bisbe autòcton de l'església reformada episcopal, es refugia a Gibraltar, on entra en contacte amb l'exiliat F. de

P. Ruet, precursor del protestantisme català al segle XIX. Mentrestant, els anglicans de Barcelona s'aixopluguen a cal cònsol britànic, on reben assistència religiosa, permissivitat que no troben els protestants francesos, suïssos i alemanys, que han de ser atesos pel pastor Horace Monod que, periòdicament, els visita des de Nimes. Al nord, els protestants ja arriben a la norantena, a Perpinyà, però també a Prada, Illa i Rià.

El 1888, fa, doncs, 125 anys, moria a Barcelona el menorquí Francesc Tudurí de la Torre, qui vint anys abans havia fundat la Societat Evangèlica Lliure de Maó i hi havia obert la primera església protestant dels Països Catalans i de l'estat espanyol, coincidint amb la construcció del primer temple evangèlic a Portugal. És l'any que, a Madrid i en llengua catalana, s'imprimeix la quarta edició de «*Lo Nou Testament*», aparegut per primer cop a Londres el 1832, a càrrec d'una societat bíblica protestant, incorporant el català a un text de circulació universal, un any abans de l'inici formal de la Renaixença, amb l'*Oda a la pàtria*, d'Aribau. I el missioner suec C. A. Haglund crea la primera església baptista de València, al carrer dels Sabaters. Enguany fa ja cent anys que Antònia Zapater, fundadora de Priscil·la, primera agrupació protestant femenina, introduí al país, la celebració familiar del dia de la mare. I és el 75è aniversari de la mort de Bartomeu Alou i Pons, home enèrgic, decidit i de conviccions sòlides, ànima de la comunitat protestant de Capdepera i referent històric indiscutible del protestantisme mallorquí, conegut com «*es mestre*» a la població gabellina, per la seva condició de pastor i professor. Ells són part, també, de la nostra història.

Aquí, a Capdepera

Josep-Lluís Carod-Rovira

«Fa feredat que hi hagi tanta gent a Catalunya que sigui encara incapaç de veure-ho i continuï fent un discurs regionalista, provincià, blaver»

Capdepera és un municipi situat a Llevant de l'illa de Mallorca, amb nuclis de població tan destacats com Cala Rajada, Cala Lliteras o Canyamel, amb un nombre total d'habitants que ja supera els onze mil, de llarg. Amb prou feines a una quarantena de quilòmetres de Menorca, en línia recta i al doble de distància de Palma, la seva singular ubicació geogràfica li ha permès de tenir una mena de microcosmos propi i característic. No em refereixo pas a la flora i a la fauna, que ho desconec, sinó a un univers ideològic, religiós i social ben diferenciat del seu entorn, fins al punt d'arribar a constituir una mena de República Independent de Capdepera, en la manera de ser, pensar i fer de la seva gent, la qual respon al gentilici de «gabellí, gabellina». Una singularitat, aquesta, que ja es manifestava en el terreny religiós el segle XIX. Aquest esperit obert, liberal i, de vegades, amb un cert aire llibertari i tot, fa possible, per exemple que, a l'estiu, el culte luterà en alemany es faci a l'església... catòlica de Cala Rajada, com una expressió més de la consideració de la diversitat com un valor enriquidor i de convivència.

L'activíssima Associació Cultural Cap Vermell, gabellina, acaba d'editar, a Documenta Balear, *El metodisme a Capdepera. 75è aniversari de la mort de Bartomeu Alou*, un llibre de 450 pàgines, del qual em van fer l'honor de poder escriure l'estudi introductori. Amb aquest motiu han celebrat unes jornades d'estudi, aquest cap de setmana darrer, ben organitzades i concorregudes, en el context de les diferents iniciatives que duen a terme, regularment, per al coneixement de la seva història. Ja el 1886, quan hi havia només 2.671 gabellins, a Capdepera hi havia fins a tres centres d'acció protestant regular, per al culte religiós o bé la docència. Curiosament, per davant de València, Alacant, Maó, Terrassa, Sabadell o Figueres, grans centres de referència del protestantisme a nivell nacional. Per davant de Capdepera només hi figurava Barcelona, amb catorze centres. Però no sols hi havia protestants a Capdepera. També hi havia espiritistes i catòlics i republicans i socialistes i cooperatives i escoles d'orientació religiosa diversa, en uns moments on l'analfabetisme s'acostava al 80% de la població, i les dones jugant un paper actiu en diferents camps de la vida local. En aquest ambient, s'hi constituí una església

metodista, al capdavant de la qual figurà un personatge d'una força extraordinària com Bartomeu Alou. És de tot això que hem tingut ocasió de parlar aquest darrer cap de setmana de gener.

L'experiència gabellina, però, m'ha servit per a adonar-me, novament, de la solidesa de la consciència nacional que, fora del Principat, es pot trobar en diferents àmbits de la societat, més enllà de la Catalunya estricta. Pujo dalt del vehicle que, de l'aeroport em duu a Capdepera, en un recorregut de paisatge tranquil i agraït. Tot el viatge és una conversa viva i apassionada sobre el procés independentista a Catalunya, procés del qual el meu acompanyant se sent part activa i interessada, de Mallorca estant. Arribats a la casa on prop d'una vintena de persones compartirem dinar, un sol càlid i acollidor equilibra la gelor del vent persistent i ho omple tot de llum. De fons, hi ha una televisió engegada amb TV3 a la pantalla, permanentment. Miro els llibres dels prestatges i, llevat d'alguns de temàtica local, no són diferents dels que jo pugui tenir a casa. Més ben dit: són els mateixos. La sobretaula del dinar gira, en exclusiva, al voltant del tema: «Ens en sortirem, no? Votarem, el 9-N? Serem independents, segur!». Cap dels que parla o pregunta no votarà el 9 de novembre, perquè no resideix a Catalunya i no hi té dret de vot. Però se sent part del mateix poble, la mateixa cultura i la mateixa nació i t'ho recorda a cada moment, en la mateixa llengua.

Abans de l'inici de les jornades, altra gent a qui no conec se m'acosta i, amb complicitat, s'interessa també pel procés i em fa comentaris amb un punt de lluïssor il·lusionada als ulls, però també d'una certa temença: «No mos deixeu sols, Naltros som valtros, no és vera que aquí tots votem PP com no us feim a valtros culpables que el PP governi tot l'Estat espanyol...». La persecució de la identitat nacional comuna, començant per la llengua com a element més visible, forma part de la quotidianitat al País Valencià i a les Balears, amb els quals volen tallar tot vincle, començant pel comunicatiu. No volen que se'ls encomani el mateix desig de llibertat que ja es respira al Principat i, menys encara, que puguin voler el seu futur sobirà compartit amb el del Principat. Fa feredat que hi hagi tanta gent a Catalunya que sigui encara incapaç de veure-ho i continuï fent un discurs regionalista, provincià, *blavero*, com diria Joan Fuster: «Primer preocupem-nos de nosaltres i després ja en parlarem, Ells ja tenen el que volen», etc. I aquí ve la pregunta: qui som «nosaltres»? Raimon forma part del «nosaltres»? I en forma part Maria del Mar Bonet? I Al Tall? I Antònia Font? I Obrint pas? I l'Estellés, i en Mira, i Llompart, i Rosselló-Pòrcel, i Villangómez i l'Eliseu, i...? Torno cap a Ciutat de Mallorca, ben entrada la nit, i al vehicle hi ha sintonitzada Catalunya Ràdio, de fons d'una conversa novament unitemàtica. Quan l'endemà s'envola l'avió, sé que una part molt íntima de mi mateix és també aquí, a Mallorca, no només per convicció, sinó també per sentiment.

Jornades d'Estudis Locals «El metodisme a Capdepera»

Resum de dos dies d'intens debat sobre la implantació i pervivència del metodisme en el nostre poble

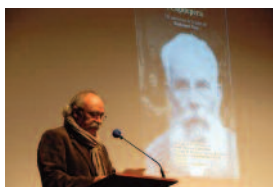
Els dies 24 i 25 de gener han tingut lloc al teatre de Capdepera les «Jornades d'Estudis Locals sobre el metodisme a Capdepera», organitzades per l'Associació Cultural Cap Vermell i que han comptat amb el suport de l'Ajuntament de Capdepera. Les jornades, resultat d'una sèrie de treballs d'investigació i d'unes coincidències de contactes entre algunes de les persones involucrades, obren la porta a més investigacions entorn a la presència del metodisme a les Balears i a Catalunya, amb focus

locals com Capdepera on factors concrets van afavorir-hi l'arrelament i la consolidació d'aquesta dissidència del protestantisme. Un dels fruits més rellevants d'aquests treballs d'investigació és el llibre *El metodisme a Capdepera. 75è aniversari de la mort de Bartomeu Alou*, de la col·lecció Menjaments d'Edicions Documenta Balear. Hi ha opinions coincidents a afirmar que aquesta serà, d'ara endavant, una obra de referència per a tothom que vulgui seguir estudiant la història del metodisme a les terres de parla catalana.

Els participants a les jornades han estat Josep-Lluís Carod-Rovira, professor de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona, director de la càtedra de diversitat social i coordinador de la història del metodisme als Països Catalans; Pere Fullana (Algaida, 1958) historiador, autor de publicacions com *El catolicisme social a Mallorca (1877-1902)* (1990) i *El moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)* (1994); Josep Terrassa (Capdepera, 1952) autor de nombrosos articles a *Cap Vermell* relacionats amb la història i la societat de Capdepera, i dels llibres *El castell de Capdepera* (1985) i *Patrimoni arqueològic del municipi de Capdepera* (1991); Carme Capó (Barcelona, 1957) autora de *L'obra metodista a Catalunya i les Balears* (1994) i *El protestantisme a les Illes Balears* (2009); Caterina M. Amengual (Lloseta, 1966) i Antònia Ballester (Capdepera, 1966), pedagogues, llicenciades en ciències de l'educació (UIB), autores d'un estudi sobre l'escola metodista

Publicat a Cap Vermell,
el 26 gener 2014.

de Capdepera (1988); Miquel Llull (Capdepera, 1958), autor de *Maç de fulls escollits* (2012), una selecció dels articles publicats majorment a *Cap Vermell*; Bartomeu Melis, *Meyme*, (Capdepera, 1946), periodista i cronista local, autor de *Girant la ullada cap enrere* (2010) i *Gent nostra d'abans i d'ara* (2013), seleccions dels seus articles a *Cap Vermell*. També hi ha participat Isabel Moll Blanes, historiadora i professora de la Universitat de les Illes Balears, en qualitat de moderadora de la taula rodona que es va fer divendres després de les ponències de Carod-Rovira i de Pere Fullana.

Començaren les jornades amb una roda de premsa a la seu de l'església metodista de Capdepera, al carrer Sant Pere, amb presència d'alguns dels ponents i de representants de l'església metodista de Mallorca, Miquel Navarro, i local, David Vives, els qui feren ressò de la força que prengué el metodisme de la ma de Bartomeu Alou als seus inicis. Els investigadors van introduir el llibre presentat i la feina realitzada, i el batle de Capdepera va aprofitar per agrair *l'Associació Cultural Cap Vermell* la seva contribució a ajudar a descobrir una part de la història local. A continuació començaren les jornades al teatre local.

Al llarg d'aquestes dues intenses i fructíferes jornades es va oferir al nombrós públic assistent una idea global molt endreçada del caràcter de la religió metodista en general i de la de Capdepera en particular. Això ha estat possible no tan sols per les múltiples fons gràfiques investigades, sinó també pels testimonis directes aportats per antics alumnes de les classes de Bartomeu Alou i la seva esposa, Isabel Oleo, mestres de les escoles metodistes gabellines de nins i nines respectivament. Aquests testimonis van ser recollits per Caterina M. Amengual i Antònia Ballester en fer la seva investigació sobre «L'escola metodista de Capdepera».

Com a tota investigació, diverses preguntes sortiren a la llum i varen anar ubicant en el mapa de lloc, de temps i de context social determinats aspectes relatius al metodisme, per descobrir-nos la figura d'en Bartomeu Alou, pastor que va mantenir-se en el seu càrrec durant 59 anys, fet insòlit; per descobrir com s'originà l'escissió del protestantisme a Anglaterra; per saber d'on prové el nom de «metodisme»; per relacionar alguns factors que permeteren l'assentament amb una força inusitada d'una religió nova a una població com Capdepera, lloc on va conviure amb els catòlics i, també, amb els espiritistes; altres preguntes portaren també a identificar nous factors, que podrien dur a noves conclusions un cop siguin estudiats en profunditat.

Carme Capó va anar desgranant el viatge del metodisme portat a Capdepera per Bartomeu Alou, un gran bagul carregat d'elements propis de les més avançades civilitzacions. Segons les explicacions diverses dels ponents, hi podem trobar la llibertat de pensar; l'alfabetització; educació competent a l'abast de la gent més pobre, fossin o no fidels del metodisme; l'espiritualitat, on cadascú és fa responsable de la seva pròpia vida espiri-

tual; a aquests elements d'instrucció personal s'afegeixen la marca de la responsabilitat moral; la tolerància; el reconeixement de la dona i la seva inclusió en la vida social d'una manera natural; l'honestedat i la rectitud de comportament; i, també molt important, el respecte a la pròpia cultura, com es demostrà amb la traducció del catecisme al català l'any 1869. Com digué n'Antònia Ballester fent referència al moment que ella i na Caterina M. Amengual feien la seva investigació, «ens cridava l'atenció que la gent gran, encara que fossin catòlics, coincidien a la consideració que els metodistes amb els qui havien conviscut eren bones persones». Persones que s'havien anat organitzant en diferents nuclis del poble, com cità Josep Terrassa, del carrer Sant Pere, de Son Poca Palla, i de Na Vellela, el qual més endavant passaria a ser un nucli de famílies més properes a l'espiritisme.

Encara que Bartomeu Alou diferenciava i separava clarament política i religió, i que l'educació religiosa era una assignatura optativa reservada als diumenges en hores prèvies al culte, les preguntes investigadores, però, també demanaven per la convivència amb la religió catòlica. Perquè, abans de finals del s. XIX, continuà Terrassa, ja s'havien produït rebel·lions personals de rebuig a la religió catòlica. Al llarg de la història, l'entrada en escena de diversos elements de poder governamental i d'una part de la religió catòlica associada a ells, interessats en el control i domini de la població, dugué a ofensives de diversa casta contra el metodisme. En Pere Fullana parlà de la confrontació catolicisme-protestantisme a Mallorca en el marc de la modernitat relativa al període 1868-1953. La ponència de Josep-Lluís Carod-Rovira es centrà en l'any 1939, quan el franquisme optà per la unitat de bandera, de culte, de cultura, d'idioma, etc. (Podeu llegir aquestes reflexions de Carod-Rovira a la revista *El Temps*, 21 de gener de 2014, pàgines 32 a 36). I en Bartomeu Melis Melis orientà les seves paraules a les baralles dialèctiques existents entre catòlics i metodistes a partir de textos extrets de la revista *La Voz del Pueblo* i altres fonts.

Aquesta investigació no ha fet més que començar a posar les primeres llavors però, com hem dit, ha donat els seus fruits. Miquel Llull, un dels

promotors de posar en comú aquest conjunt d'obres, va fer la seva reflexió final lligant tres temes de gran importància a finals del s. XIX a Capdepera: el metodisme, el socialisme i les dones gabellines. Introduí el seu tema presentant el que havia de ser el futur per a aquelles persones de fa un segle i que ara és el nostre present. Dues dones gabellines de gran rellevància prengueren la paraula en boca de Miquel Llull per concloure aquestes jornades: Maria Lliteres Garau *Rigus*

padrina de l'autor, i Magdalena Coll Alou *Fornera*, neboda de Bartomeu Alou, de qui ressaltà alguns dels seus escrits a la revista *El Obrero Balear*. Amb la seva aportació, Miquel Llull refermà la importància que ja havia pres la dona temps enrere a una petita població costanera de Mallorca, concretament la més allunyada de la civilització urbana. Dones lliure-pensadores que escrivien a revistes locals, treballadores instruïdes i cultes que lluitaven pels valors socials perquè, com va dir Magdalena Coll a començaments del s. XX, argumentant per què se sentia socialista: «drets i deures van units i tots dos han d'estar il·luminats per la instrucció».

El nostre present, pel que lluitaven aquelles dones, i que no sabem si estem defensant amb la mateixa força i valentia que ho feren elles. Eren altres temps i altres maneres de pensar, molt avançades per a l'època... que vivim.

PROGRAMA DEFINITIU

L'Associació Cultural Cap Vermell organitza les

JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

«El metodisme a Capdepera»

Dies 24 i 25 gener 2014

L'any 1879 Bartomeu Alou (1855-1938) va fundar el metodisme a Capdepera, fet cabdal en la història i la societat d'aquest municipi de la Mallorca oriental marcat de llavors ençà per la coexistència de tres religions o doctrines –catolicisme, metodisme i espiritisme–.

Al llarg de la segona meitat del s. XIX Bartomeu Alou, nascut a Palma (1855 – 1938), va fundar el Metodisme a Capdepera, coexistent aquesta religió amb el catolicisme i amb l'espiritisme. De molt abans són les referències històriques que es tenen referents a l'arribada del protestantisme de Martí Luter a la península, encara que no serà fins 1835 quan el metodisme hi entra per Andalusia de la ma del missioner britànic William H. Rule.

Qui fou Bartomeu Alou? Per què de la importància del metodisme a Capdepera? Com conviuen tres religions en aquesta petita població costanera? És, potser, la llunyania respecte de Ciutat i, per tant, l'aïllament relatiu, el que afavoreix que la societat gabellina tingui organitzada la seva

subsistència i permeti aquesta coexistència religiosa? El metodisme portà associada l'alfabetització de la població, inclosa la menys afavorida; és això el que fa que les autoritats de l'església catòlica promoguin a Capdepera esforços per a contrarestar l'acció del metodisme? A mitjans del s. XIX Capdepera té un entramat social que es pot considera preindustrial, cas molt particular a Mallorca, per exemple amb l'obra de palma, amb cooperatives i una base social important de traginers. Dóna això força a l'assentament del metodisme, o el metodisme empeny la societat en aquesta línia?

Totes aquestes preguntes són difícils de respondre d'una manera taxativa, i d'alguna manera es troben ja respostes en els articles que componen aquest llibre i que tenen com a característica la pluralitat.

La mateixa situació geogràfica de Capdepera pot ser una resposta: la llunyania de Ciutat, el centre del poder polític insular, i la mar que obria tots els camins a l'exterior per tal d'anar i poder tornar amb certa rapidesa carregats d'idees i d'objectes nous.

La formació social gabellina, sense senyors nobles residents al mateix poble, feia que els gabellins se sentissin diferents dels seus germans artanencs, on els senyors hi perduraren fins fa ben poc.

L'arribada prematura d'ideologies com el republicanisme i l'internacionalisme que donà pas als lliurepensadors gabellins.

La llata, tant la seva confecció com la seva comercialització, donà pas a un excedent econòmic que compensava la migradesa dels guanys de la pagèsia i que, a més, donà com a resultat que el creixement poblacional sigui considerat modern en comparació amb altres contrades no molt allunyades i, a més, una part del poble va saber entroncar amb el mutualisme i el cooperativisme mundial i l'ajuda mútua, creant tot un seguit de cooperatives.

El paper de la dona, molt més actiu que als pobles veïnats i a la resta de Mallorca, amb entrades econòmiques pròpies que li permetien una certa independència.

El gran encert de la creació de les escoles metodistes, que donava una oportunitat als desvalguts d'adquirir els coneixements necessaris en les societats modernes.

La personalitat de Bartomeu Alou també té el seu pes a l'hora de valorar la persistència del metodisme dins Capdepera.

Tots aquests factors, foren els que crearen la saó per tal que el metodisme s'instal·làs i persistís dins el poble, no només per una qüestió religiosa, sinó, com també passava a Anglaterra, per la seva gran implicació social amb la part més desvalguda de la societat: escoles, assistència sanitària, cooperatives, ajuda mútua... I tot això davant la indiferència de l'església catòlica primer, i després davant la seva reacció virulenta.

El metodisme ha estat un tema pot estudiat, gairebé tabú fins fa pocs anys. Ara, vos oferim un espai de debat on hi seran presents els grans investigadors d'aquest tema.

TEATRE DE CAPDEPERA

Divendres, 24 de gener de 2014

A les 18,30 Recollida de documentació.

A les 18,45 Acte de presentació de les Jornades

A les 19h

Presentació del Llibre ***El metodisme a Capdepera. 75è anys de la mort de Bartomeu Alou***, a càrrec de Josep-Lluís Carod-Rovira, Director de la Càtedra sobre Diversitat Social de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona, coordinador del projecte «El protestantisme als Països Catalans. Una història subterrània». Dissertarà sobre La repressió del metodisme.

A les 19,30

«**Confrontació catolicisme-protestantisme a Mallorca en el marc de la modernitat (1868-1953)**», a càrrec de Pere Fullana.

A les 20,15 h

Taula rodona sobre el metodisme a Capdepera amb els autors del llibre. Modera: Isabel Moll Blanes, catedràtica d'Història contemporània de la UIB.

Dissabte, 25 de gener

PONÈNCIES I COMUNICACIONS:

10h «Bartomeu Alou i Capdepera», a càrrec de Josep Terrassa.

10.30h «L'escola metodista de Capdepera», a càrrec de Caterina M. Amengual i Antònia Ballester.

11h «Reflexions sobre el metodisme a partir dels textos publicats a *La Voz del Pueblo*», a càrrec de Bartomeu Melis.

11.30h Pausa-café

12h «Bartomeu Alou i els missioners de la Societat Missionera Metodista Wesleyana: història d'una fructífera relació», a càrrec de Carme Capó.

13h «Metodisme, socialisme i les dones gabellines», a càrrec de Miquel Llull.

ELS PONENTS

Pere Fullana (Algaida, 1958) és historiador. Entre les seves nombroses publicacions destaquen *El catolicisme social a Mallorca (1877-1902)* (1990) i *El moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)* (1994).

Josep Terrassa (Capdepera, 1952) és autor de nombrosos articles a *Cap Vermell* relacionats amb la història i la societat de Capdepera. Ha publicat *El castell de Capdepera* (1985) i *Patrimoni arqueològic del municipi de Capdepera* (1991).

Carme Capó (Barcelona, 1957) ha publicat *L'obra metodista a Catalunya i les Balears* (1994) i *El protestantisme a les Illes Balears* (2009).

Caterina M. Amengual (Lloseta, 1966) i **Antònia Ballester** (Capdepera, 1966) són llicenciades em ciències de l'educació (UIB)

Miquel Llull (Capdepera, 1958), abans Flaquer, és autor de *Maç de fulls escollits* (2012), una selecció dels articles publicats majorment a *Cap Vermell*.

Bartomeu Melis, Meyme, (Capdepera, 1946), periodista i cronista local, autor de *Girant l'ullada cap enrere* (2010) i *Gent nostra d'abans i d'ara* (2013), seleccions dels seus articles a *Cap Vermell*.

Inscripcions a capvermell@gmail.com

Places limitades. Matrícula gratuïta.

Ho organitza: **Associació Cultural Cap Vermell**
amb el suport de l'**Ajuntament de Capdepera**.

Al llarg de les Jornades estarà a la venda el llibre al preu de 15€ (el seu preu de venda al públic a les llibreries és de 22€) Són 456 pàgines amb les investigacions més recents al respecte. Un llibre de referència de la història de Capdepera.

Història del protestantisme als Països Catalans

Josep-Lluís Carod-Rovira

3i4
edicions

1517-2017

500 anys de Reforma Protestant

Martinus Luther

GAP VERMELL

